

Praktisch Gezondheids- recht

Noordhoff Uitgevers

**Mr. D.Y.A. van Meersbergen
& Mr. M.C.I.H. Biesart**

14^e druk

Praktisch Gezondheidsrecht

Mr. D.Y.A. van Meersbergen

Mr. M.C.I.H. Biesart

14^e druk

Noordhoff Uitgevers Groningen/Houten

Ontwerp omslag: G2K (Groningen–Amsterdam)

Omslagillustratie: Shutterstock 191142932

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen, e-mail: info@noordhoff.nl

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die desondanks onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur(s), redactie en uitgever geen aansprakelijkheid. Voor eventuele verbeteringen van de opgenomen gegevens houden zij zich aanbevolen.

0 / 16

© 2016 Noordhoff Uitgevers bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978-90-01-86288-6

ISBN 978-90-01-86287-9

NUR 820

Woord vooraf

Voor u ligt de veertiende druk van het boek *Praktisch Gezondheidsrecht*. In 1986 legde de jurist Bas Verbogt de basis voor dit boek. In de loop der jaren is het boek aangepast aan nieuwe didactische eisen. Zo zijn casus, toetsvragen en voorbeelden toegevoegd. De opbouw van het boek is niet gewijzigd.

Omdat het recht continu verandert als gevolg van wetswijzigingen en nieuwe jurisprudentie, verschijnt elke twee à drie jaar een totaal vernieuwde en geactualiseerde druk van *Praktisch Gezondheidsrecht*. Ditmaal hebben we nog meer jurisprudentie verwerkt dan voorheen om de praktische toepassing van het gezondheidsrecht te illustreren. Een uitgebreid trefwoordenregister maakt het ook buiten het onderwijs, bijvoorbeeld voor managers in de zorg, tot een handig naslagwerk. De datum waarop wij de kopij afsloten is 1 november 2015. Wel hebben wij in deze druk de Wet kwaliteit, klachten en geschillen zorg (Wkkgz) nog verwerkt. Deze wet is na afsluiten van de kopij, op 1 januari 2016 in werking getreden.

Wij danken allen die ons inspireerden en die commentaar leverden op onderdelen van het boek. In het bijzonder danken wij mr. Jan Roelfsema voor de inbreng vanuit zijn bestuursrechtelijke expertise en mr. dr. Brenda Frederiks, mr. Hilde van der Meer, mr. Menno Mostert en mr. Loeska Bos vanuit hun gezondheidsrechtelijke expertise.

Dit boek zou niet tot stand zou zijn gekomen zonder het geduld, de steun en de liefde van Wauter Vis. Vanaf nu kunnen we in de weekends samen weer leuke dingen doen.

Sara in al haar jeugdige blijdschap is de inspiratie voor de toekomst. Hoe zal in haar leven de positie van de patiënt zich ontwikkelen?

Maar bovenal dragen wij dit boek op, zoals Bas Verbogt dat vele drukken lang deed, aan al die hulpverleners die met hart en ziel bezig zijn met waar het echt om gaat: de zorg voor de patiënt.

Heeft u suggesties die kunnen leiden tot verbeteringen in een volgende druk? Mailt u die dan aan de uitgever (info@noordhoff.nl). Bij voorbaat dank.

Diederik van Meersbergen
Monique Biesart
Rotterdam/Utrecht, maart 2016

Serie Praktisch Recht

Praktisch Arbeidsrecht
Praktisch Bedrijfsrecht
Praktisch Bestuursprocesrecht
Praktisch Bestuursrecht
Praktisch Bijzondere Overeenkomstenrecht
Praktisch Burgerlijk Procesrecht
Praktisch Consumentenrecht
Praktisch Europees recht
Praktisch Fiscaalrecht
Praktisch Gemeenterecht
Praktisch Gezondheidsrecht
Praktisch Goederenrecht
Praktisch Internationaal recht
Praktisch Jeugd(straf)recht
Praktisch Omgevingsrecht
Praktisch Ondernemingsrecht
Praktisch Personen- en Familierecht
Praktisch Staatsrecht
Praktisch Straf(proces)recht
Praktisch Verbintenissenrecht

Inhoud

Inleiding 9

1 **Recht en gezondheidsrecht 11**

- 1.1 Omschrijving van het recht 12
- 1.2 Functie van het recht 13
- 1.3 Indelingen van het recht 14
- 1.4 Bronnen van het recht 19
- 1.5 Grondrechten 24
- 1.6 Rechtspleging 26
- 1.7 Gezondheidsrecht 36
- Samenvatting 39
- Studie-eindvragen 41

2 **Aansprakelijkheid 43**

- 2.1 Civielrechtelijke aansprakelijkheid 44
- 2.2 Strafrechtelijke aansprakelijkheid 56
- 2.3 Tuchtrechtelijke aansprakelijkheid 69
- Samenvatting 80
- Studie-eindvragen 83

3 **Beroepen in de zorg 85**

- 3.1 Voorgeschiedenis en uitgangspunten van de Wet BIG 86
- 3.2 Begrip individuele gezondheidszorg 88
- 3.3 Registratie en titelbescherming 88
- 3.4 Specialismen 97
- 3.5 Opleidingstitels 98
- 3.6 Voorbehouden handelingen 99
- 3.7 Kwaliteitsbepalingen 106
- 3.8 Strafbare beroepsuitoefening 110
- 3.9 Niet-reguliere behandelingen 111
- Samenvatting 113
- Studie-eindvragen 115

4 **Beroepsgeheim 117**

- 4.1 Beroepsgeheim: inleiding 118
- 4.2 Beroepsgeheim: hoofdregel 119
- 4.3 Beroepsgeheim: uitzonderingen op de hoofdregel 123
- 4.4 Verschoningsrecht 128
- Samenvatting 132
- Studie-eindvragen 134

- 5 Rechten van patiënten 137**
 - 5.1 Patiëntenrecht 138
 - 5.2 Patiëntenrechten in het Burgerlijk Wetboek (WGB0) 140
 - 5.3 Patiëntenrechten in afzonderlijke wetten 151
 - 5.4 Medezeggenschap in zorginstellingen 159
 - [Samenvatting 162](#)
 - [Studie-eindvragen 164](#)

- 6 Vertegenwoordiging van patiënten 165**
 - 6.1 Positie van de minderjarige patiënt 166
 - 6.2 Vertegenwoordiging van de wilsonbekwame patiënt 169
 - 6.3 De wet en vertegenwoordiging 171
 - [Samenvatting 177](#)
 - [Studie-eindvragen 179](#)

- 7 Bijzondere opnemingen psychiatrische patiënten 181**
 - 7.1 Gevaarscriterium 182
 - 7.2 Begrip psychiatrisch ziekenhuis 184
 - 7.3 Opneming via rechterlijke machtiging 185
 - 7.4 Inbewaringstelling 193
 - 7.5 Opneming door indicatiecommissie 194
 - 7.6 Opneming in strafrechtelijk kader 196
 - 7.7 Rechtspositie van gedwongen opgenomen patiënt 199
 - 7.8 Onderbreking en beëindiging van opneming 208
 - 7.9 Integrale herziening Wet Bopz 210
 - [Samenvatting 211](#)
 - [Studie-eindvragen 213](#)

- 8 Geboorte en overlijden 215**
 - 8.1 Juridische status van ongeboren kind en geboorte 216
 - 8.2 Ouderschap en draagmoederschap 219
 - 8.3 Kunstmatige voortplanting 222
 - 8.4 Afbreking zwangerschap 227
 - 8.5 Overlijden 233
 - 8.6 Begruving en crematie 237
 - 8.7 Sectie 239
 - 8.8 Orgaandonatie 239
 - [Samenvatting 245](#)
 - [Studie-eindvragen 246](#)

- 9 Medische beslissingen rond het levenseinde 249**
 - 9.1 Afbakening van begrippen 250
 - 9.2 Euthanasie en hulp bij zelfdoding 252
 - 9.3 Levensbeëindiging zonder verzoek 259
 - 9.4 Levensbeëindiging bij pasgeborenen met zeer ernstige afwijkingen 261
 - 9.5 Palliatieve sedatie 263
 - [Samenvatting 265](#)
 - [Studie-eindvragen 266](#)

10	Structuur, financiering en kwaliteit	267
10.1	Sturing in de zorg	268
10.2	De vergoeding van zorgkosten	272
10.3	Toelating zorginstellingen, bekostiging en kwaliteit	281
10.4	Toezicht en adviesorganen	290
	Samenvatting	293
	Studie-eindvragen	295
	Kernbegrippen	296
	Afkortingen	305
	Literatuur	309
	Register	313

Inleiding

Het gezondheidsrecht is een breed vakgebied dat verschillende rechtsgebieden omvat. In de afgelopen veertig jaar heeft het zich steeds verder ontwikkeld. In de praktijk krijgen niet alleen juristen, maar ook zorgprofessionals, zoals verpleegkundigen, artsen, physician assistants en fysiotherapeuten, met juridische vraagstukken te maken. Van hen wordt dan (enige) kennis van het gezondheidsrecht verwacht. Maar tegenwoordig wordt ook van patiënten verwacht dat ze hun rechten en plichten in de gezondheidszorg kennen. *Praktisch Gezondheidsrecht* geeft een inleiding in een aantal belangrijke gezondheidsrechtelijke onderwerpen en is geschreven voor:

- studenten die een opleiding tot hulpverlener volgen;
- juridische studenten die zich in het gezondheidsrecht verdiepen;
- beroepsbeoefenaren in de zorgsector;
- patiënten;
- managers in de zorgsector.

Praktisch Gezondheidsrecht begint met een inleidend hoofdstuk over elementaire rechtsbegrippen en de plaats van het gezondheidsrecht binnen het recht. In de hoofdstukken die daarop volgen komen belangrijke onderwerpen uit het gezondheidsrecht aan de orde zoals:

- aansprakelijkheid en tuchtrecht;
- beroepenwetgeving;
- beroepsgeheim;
- patiëntenrechten en vertegenwoordiging van patiënten;
- opneming van psychiatrische patiënten;
- het begin van het leven, abortus provocatus en orgaandonatie;
- beslissingen rond het levenseinde.

Daarnaast besteedt *Praktisch Gezondheidsrecht* aandacht aan de financiering en de inrichting van het zorgstelsel, de kwaliteit van zorg en het toezicht daarop.

Praktisch Gezondheidsrecht is toegankelijk geschreven en bevat sprekende voorbeelden uit de jurisprudentie. Ook zijn toetsvragen en antwoorden (op www.praktischgezondheidsrecht.noordhoff.nl) opgenomen en wordt elk hoofdstuk afgesloten met een samenvatting. In de tekst wordt regelmatig verwezen naar wetten en wetsartikelen. Het verdient aanbeveling om bij het bestuderen van het boek een actuele wettenbundel bij de hand te hebben of via www.wetten.nl de actuele wettekst te raadplegen.

1

Recht en gezondheidsrecht

- 1.1 Omschrijving van het recht
- 1.2 Functie van het recht
- 1.3 Indelingen van het recht
- 1.4 Bronnen van het recht
- 1.5 Grondrechten
- 1.6 Rechtspleging
- 1.7 Gezondheidsrecht

OPENINGSCASUS

Inperking van grondrechten

Op vrijdagavond bezoekt Peter (gefingerde naam) samen met een paar vrienden een discotheek. De portier van de discotheek vraagt Peter, die in het dagelijks leven politieagent is, assistentie te verlenen bij het wegvoeren van een lastige bezoeker. Als ze samen de bezoeker op straat zetten, wordt Peter tot bloedens toe in zijn pink en ringvinger gebeten. Later blijkt dat de bijter een hiv-infectie heeft. Peter wordt uit voorzorg behandeld met medicatie tegen het hiv-virus. Om te beoordelen welke medische behandeling het beste is voor Peter, moet de virulentie van de bijter bekend zijn. Deze kan worden bepaald met een bloedonderzoek. De bijter weigert echter mee te werken en stelt dat de virulentie bij de internist opgevraagd kan worden, zodat zijn lichamelijke integriteit niet hoeft te worden aangetast. De artikelen 10 en 11 Grondwet waarborgen dat iedereen zich kan beroepen op zijn privacy en de onaantastbaarheid van zijn lichaam. Door een gedwongen bloedonderzoek wordt inbreuk gemaakt op deze grondrechten. Dit is slechts toegestaan als de belangen van Peter zwaarder wegen dan de belangen van de bijter. Peter start een kort geding en vordert een verplicht bloedonderzoek. In dit geval oordeelt de voorzieningenrechter dat de actuele virulentie het beste kan worden vastgesteld met een bloedonderzoek en dat dit een zeer geringe inbreuk op de lichamelijke integriteit betekent. Bovendien is de

situatie waarin Peter zich bevindt veroorzaakt door het onrechtmatig handelen van de bijter en is de inbreuk op de lichamelijke integriteit mede daarom gerechtvaardigd.

Bron: Voorzieningenrechter Rechtbank Leeuwarden 25 augustus 2005, GJ 2005/111

Dit eerste hoofdstuk is bedoeld als algemene inleiding in het recht. Het schetst een kader waarbinnen het gezondheidsrecht gepositioneerd kan worden. In paragraaf 1.1 wordt beschreven wat recht is. Daarna, in paragraaf 1.2, komt de functie van het recht aan de orde. Vervolgens wordt besproken hoe het recht ingedeeld kan worden (paragraaf 1.3) en wordt stilgestaan bij de verschillende bronnen van het recht (paragraaf 1.4). Paragraaf 1.5 gaat in op een belangrijke bouwsteen van het recht, de grondrechten. Daarna wordt ingegaan op de wijze waarop geprocedeerd kan worden, ofwel hoe iemand 'zijn recht kan halen'. Dit wordt rechtspleging genoemd (paragraaf 1.6). Paragraaf 1.7 ten slotte behandelt de plaats van het gezondheidsrecht in dit geheel.

1.1 Omschrijving van het recht

Het begrip recht is niet eenvoudig te definiëren. Het woord heeft in het spraakgebruik verschillende betekenissen zonder dat deze geheel los van elkaar staan. Iemand kan recht hebben op loon, door het recht iets opgelegd krijgen en (on)recht (aan)gedaan worden.

Recht in al zijn facetten doortrekt de hele samenleving op elk moment, maar is tegelijk gebonden aan de historie en de cultuur van de gemeenschap waarin het bestaat en waarvan het een product en een weerspiegeling is.

Opvattingen over recht wisselen en verschuiven. Voor een benadering van het rechtsbegrip is het goed een onderscheid te maken tussen subjectief recht en objectief recht.

Subjectief recht

Een *subjectief recht* is een bevoegdheid of een aanspraak die iemand in een gegeven situatie in redelijkheid heeft ten opzichte van een ander. Tegenover een subjectief recht van de een staat steeds een verplichting van een ander.

Objectief recht

Het *objectief recht* is het complex van regels en voorschriften – rechtsregels inclusief die over procedures – dat vanuit een gemeenschap met een dwingend karakter aan burgers is opgelegd.

Recht in objectieve zin is opgenomen in rechtsbronnen (zie paragraaf 1.4). Een subjectief recht is een geïndividualiseerde bevoegdheid van een persoon (een subject). Het kan bijvoorbeeld gaan om een recht op levering van wat gekocht is of om een recht op bewegingsvrijheid.

Subjectieve rechten kunnen voortvloeien uit een bepaalde situatie die in het maatschappelijk verkeer als normaal wordt beschouwd. Ze vloeien dan als het ware voort uit een sociale norm. Maar een subjectief recht kan ook

voortvloeien uit het objectieve recht. In dat geval bepaalt een rechtsregel dat een subject een bepaalde bevoegdheid krijgt of ergens een bepaalde aanspraak op heeft.

VOORBEELD 1.1 RECHT OP INZAGE

Een subjectief recht is het recht dat een patiënt heeft op inzage in zijn medisch dossier. Dit recht vloeit voort uit het objectieve recht zoals dat in art. 7:456 BW is bepaald. Tegenover het recht van de patiënt staat de plicht van de arts om inzage in het medisch dossier te geven.

Het objectieve recht dat op een bepaalde tijd in een bepaalde gemeenschap (een land of gebied) geldt, wordt ook wel positief recht genoemd. Het Nederlandse positieve recht is het geheel van regels en voorschriften dat op dit moment in Nederland geldt.

Positief recht

TUSSENVRAAG 1.1

Noem een voorbeeld van recht in objectieve zin en een voorbeeld van recht in subjectieve zin.

T 1.1

TUSSENVRAAG 1.2

Noem een paar regels en voorschriften van het positieve recht in Nederland. Waar kun je deze regels vinden?

T 1.2

1.2 Functie van het recht

Een functie van het recht is om de maatschappij te ordenen en regels op te stellen voor het geval er conflicten ontstaan tussen mensen of tussen rechtspersonen. Een andere functie is om de zwakkeren in de samenleving te beschermen tegen de overheid en tegen anderen.

Ordenen

Dat ordenen moet doelmatig en rechtvaardig gebeuren. Door vooraf bindende regels op te stellen, weet iedereen waarmee hij rekening kan, en soms moet houden. Op die manier is het mogelijk om vreedzaam samen te leven. Het recht moet in evenwichtige verhoudingen talloze belangen beschermen, voorwaarden scheppen voor de ontplooiing van ieder mens, misstanden voorkomen en rechtvaardigheid in de samenleving concretiseren. In ideële zin is recht pas recht als het gerechtigheidsideaal er geheel in gerealiseerd is. Dit wordt echter voor grote delen ook door levens- en wereldbeschouwingen bepaald. Zo is euthanasie in Nederland wettelijk geregeld, maar in verreweg de meeste andere landen niet.

Beschermen

VOORBEELD 1.2 ORDENEN DOOR WETGEVING

In de Wegenverkeerswet zijn verschillende bepalingen opgenomen, onder andere met het doel het verkeer in goede banen te leiden. De overheid legt in die wet de spelregels vast die gelden bij deelname aan het verkeer. Op die manier tracht die wet de maatschappij te ordenen.

T 1.3

TUSSENVRAAG 1.3

Zoek Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek op. Wat is de functie van de bepalingen in art. 7:446-467 BW?

T 1.4

TUSSENVRAAG 1.4

Kun je een wet noemen waaruit de beschermingsfunctie van het recht blijkt?

1.3 Indelingen van het recht

Het Nederlandse objectieve recht kan op verschillende manieren worden ingedeeld. In deze paragraaf worden de belangrijkste indelingen behandeld, te weten het onderscheid tussen publiek- en privaatrecht (subparagraaf 1.3.1), tussen materieel en formeel recht (subparagraaf 1.3.2) en tussen dwingend en regelend recht (subparagraaf 1.3.3).

1.3.1 Publiek- en privaatrecht

Een eerste onderscheid in het Nederlandse positieve recht is dat tussen publiekrecht en privaatrecht.

Publiekrecht

Het *publiekrecht* regelt de verhoudingen tussen de overheid en de maatschappij (de burgers) en tussen de overheidsorganen onderling.

In het publiekrecht staat het algemeen belang van de samenleving als geheel voorop. Het wordt traditioneel ingedeeld in:

- 1 staatsrecht;
- 2 bestuursrecht;
- 3 strafrecht;
- 4 internationaal recht.

Ad 1 Staatsrecht

Het staatsrecht regelt de inrichting en de bevoegdheden van de staat en zijn onderdelen (provincies, gemeenten, waterschappen en andere openbare lichamen). Het stelt ook beperkingen aan de bevoegdheden van de overheid, bijvoorbeeld door grondrechten te formuleren ter bescherming van burgers. Een deel van het staatsrecht is te vinden in de Grondwet (GW) en de daarin voorgeschreven wetten over de belangrijkste overheidsorganen (zogenoemde *organieke wetten*). De Nederlandse Grondwet vindt zijn oorsprong in het ontstaan van het koninkrijk en dateert van 1814. Nadien is de Grondwet herhaaldelijk gewijzigd. De laatste algehele herziening dateert van 1983. Daarna is de Grondwet nog verschillende malen op onderdelen gewijzigd. Voor de laatste maal gebeurde dat in 2008.

Bescherming van burgers

Ad 2 Bestuursrecht

Het bestuursrecht omvat de regels die de overheid in het verkeer met de burgers (en soms ook andere overheden) in acht moet nemen. De belangrijkste regels van het bestuursrecht staan in de Algemene wet bestuursrecht (Awb), die in 1994 is ingevoerd. De Awb vermeldt hoe de overheid besluiten moet voorbereiden en bekendmaken. Ook staat hierin binnen welke termijn de overheid een besluit moet nemen. In het gezondheidsrecht is de Awb bijvoorbeeld relevant voor de Inspectie voor de Gezondheidszorg bij de

uitoefening van de aan haar in bijzondere wetten toegekende bevoegdheden. Maar ook voor de uitoefening van andere controlerende en regulerende bevoegdheden op het terrein van het gezondheidsrecht is de Awb van belang.

Ad 3 Strafrecht

Het strafrecht omschrijft welke gedragingen in welke omstandigheden en onder welke voorwaarden strafbaar zijn en welke sancties dan mogen worden opgelegd. Het voorziet in regels voor de handhaving en sanctionering van gedragsnormen. De sancties – straffen en maatregelen – zullen verderop in dit boek worden behandeld in de context van aansprakelijkheid voor gemaakte fouten in de gezondheidszorg (paragraaf 2.2) en terbeschikkingstelling en dwangverpleging (paragraaf 7.6). Voornaamste – maar lang niet de enige – bron van dit rechtsgebied is het Wetboek van Strafrecht (Sr) dat in 1881 – ter vervanging van de sinds 1811 geldende Franse strafwetgeving – tot stand kwam en in 1886 werd ingevoerd. Het strafprocesrecht is grotendeels vastgelegd in het Wetboek van Strafvordering (Sv). Daarin is geregeld welke bevoegdheden politie en justitie hebben bij de opsporing van strafbare feiten en de manier waarop het proces tegen een verdachte van een strafbaar feit moet worden gevoerd.

**Strafbare
gedragingen**

**Bevoegdheden
politie en justitie**

Ad 4 Internationaal recht

Nederland maakt onderdeel uit van de Europese Unie (EU). De Europese Unie is tot stand gekomen op 1 december 2009 toen het Verdrag van Lisabon in werking trad. In de EU zijn inmiddels 28 lidstaten verenigd door onderling gesloten verdragen. Het recht van de EU heeft tot doel om vrede, welvaart en welzijn te bevorderen door samenwerking van de lidstaten op verschillende gebieden. Als lidstaat is Nederland gehouden aan het recht van de EU. Dit recht is in verschillende verdragen bepaald. De belangrijkste verdragen zijn het Verdrag betreffende de Europese Unie en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie. Deze verdragen regelen de wijze waarop de EU is georganiseerd en kennen bevoegdheden toe aan de verschillende organen van de EU om de verdragen nader uit te werken in richtlijnen en besluiten. Binnen de EU zijn er instellingen die belast zijn met wetgeving (de Raad van Ministers), bestuur (de Europese Commissie) en rechtspraak (het Hof van Justitie).

Doel EU-recht

TUSSENVRAAG 1.5

Zoek art. 8 Gemeentewet op en lees dat artikel. Uit hoeveel leden bestaat de gemeenteraad van een gemeente met 55.000 inwoners? Is dit een bepaling uit het bestuursrecht of uit het staatsrecht?

T 1.5

TUSSENVRAAG 1.6

Zoek art. 96 Wet BIG (Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg) op. Is dit een strafrechtelijke bepaling of een strafprocesrechtelijke bepaling?

T 1.6

Tegenover het publiekrecht staat het privaatrecht. Het privaatrecht wordt ook wel *burgerlijk recht* of *civiel recht* genoemd.

Privaatrecht

Het privaatrecht regelt de rechtsbetrekkingen tussen personen, met inbegrip van wat hun toebehoort.

Individueel belang burgers en rechtspersonen

In het privaatrecht staat het individueel belang van burgers centraal. Maar ook kunnen rechtspersonen betrokken zijn. Dat zijn juridische constructies zoals een stichting, naamloze vennootschap (nv) en de besloten vennootschap (bv) die als een volwaardig en handelingsbekwaam persoon kunnen optreden.

Het privaatrecht is voor het grootste deel vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek (BW) en daarnaast nog in onder meer het Wetboek van Koophandel. Het BW dateert uit 1838 en werd in de jaren na 1950 grondig herzien en opnieuw ingedeeld. Het nieuwe BW is vanaf 1970 deel voor deel ingevoerd. Het bestaat momenteel uit de volgende tien delen (Boeken):

- 1 Personen- en familierecht.
- 2 Rechtspersonen.
- 3 Vermogensrecht in het algemeen.
- 4 Erfrecht.
- 5 Zakelijke rechten.
- 6 Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht.
- 7 Bijzondere overeenkomsten.
- 7a Bijzondere overeenkomsten, vervolg.
- 8 Verkeersmiddelen en vervoer.
- 10 Internationaal privaatrecht.

Gelaagdheid BW

Het BW is gelaagd opgebouwd, van algemeen naar bijzonder. Zo bevat Boek 3 algemene bepalingen over het vermogensrecht en zijn er specifieke bepalingen in andere Boeken opgenomen. Het kan dus zijn dat voor een bepaald onderwerp verschillende bepalingen in verschillende Boeken van het BW moeten worden bestudeerd.

VOORBEELD 1.3 GELAAGDHEID BURGERLIJK WETBOEK

De koop is een bijzondere overeenkomst en is geregeld in Boek 7 BW. Koop is echter ook een overeenkomst en de algemene bepalingen daarover in Boek 6 BW zijn dus ook op de koop van toepassing. Een overeenkomst is een rechtshandeling en daardoor zijn de bepalingen van Boek 3 over rechtshandelingen ook van toepassing.

Natuurlijke personen

Rechtspersonen

Het privaatrecht regelt de verhouding tussen personen onderling. Onder 'persoon' verstaat het recht de drager van rechten en plichten, het rechtssubject. Daarbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen natuurlijke personen en rechtspersonen. De mens is van nature een rechtssubject, vandaar dat mensen als natuurlijke personen worden aangeduid. Deze persoonlijkheid voor het recht kan echter ook door het recht zelf worden geschapen en dan spreken we van rechtspersonen. Belangrijke rechtspersonen – ook in de gezondheidszorg – zijn de vereniging, de stichting, de naamloze vennootschap (nv) en de besloten vennootschap (bv).

Nv

Bv

Ook overheidslichamen nemen, nationaal en internationaal, als rechtspersonen aan het privaatrechtelijke verkeer deel.

T 1.7

TUSSENVRAAG 1.7

In welk deel en in welke artikelen van het Burgerlijk Wetboek zijn regels opgenomen over de vereniging, de stichting, de nv en de bv?

Het *handelsrecht*, opgenomen in het Wetboek van Koophandel, behoort ook tot het burgerlijk recht.

Handelsrecht

Het BW omvat diverse onderwerpen die ook voor de gezondheidszorg betekenis hebben; deze zijn met name in de Boeken 1, 3, 6 en 7 opgenomen. Zij zullen in verschillende hoofdstukken van dit boek nader worden belicht.

TUSSENVRAAG 1.8

T 1.8

Pak Boek 1 BW erbij. Welke bepalingen in dit deel van het Burgerlijk Wetboek kunnen van belang zijn in de gezondheidszorg?

1.3.2 Materieel en formeel recht

Een tweede onderscheid is dat tussen materieel recht en formeel recht. Dit onderscheid geldt in het publiekrecht en het privaatrecht. Zowel het publiekrecht als het privaatrecht kan dus nader opgesplitst worden in materieel recht en formeel recht.

In het *materieel recht* zijn de bevoegdheden en verplichtingen van deelnemers aan het rechtsverkeer vastgelegd.

Materieel recht

Het materieel recht is bedoeld om de verhoudingen in een gemeenschap te ordenen en zodoende conflicten te vermijden. Het geeft de inhoud van het recht weer. Het materieel recht is bijvoorbeeld te vinden in het Burgerlijk Wetboek en in het Wetboek van Strafrecht.

VOORBEELD 1.4 MATERIEEL RECHT

Artikel 7:454 BW bepaalt dat een hulpverlener een dossier moet bijhouden van de behandeling van een patiënt en dat hij in dat dossier gegevens moet noteren die relevant zijn voor een goede hulpverlening aan die patiënt. Dit is een regel van materieel recht.

Komt het tot een conflict, dan is het een taak van het recht om via beslechting daarvan het materiële recht te handhaven. Hiervoor dienen doorgaans procedures waarin een rechter beslissingen neemt. Die procedures zijn vastgelegd in het formeel recht.

In het *formeel recht* zijn de regels vastgelegd die bij het gerechtelijk procederen in acht moeten worden genomen.

Formeel recht

Het formeel recht bestaat voor het grootste deel uit procesrecht; daarin is bepaald op welke wijze een proces moet worden gevoerd. We onderscheiden het formele recht in burgerlijk procesrecht, strafprocesrecht en bestuursprocesrecht.

In de *burgerlijke of civiele rechtspraak* worden onderlinge geschillen tussen (rechts)personen behandeld. In de *strafrechtspraak* gaat het om de sanctie die de staat aan een overtreder van een strafbepaling opgelegd wil zien.

Zowel de burgerlijke rechtspraak als de strafrechtelijke rechtspraak zijn grondwettelijk aan de rechterlijke macht opgedragen. In paragraaf 1.6 wordt nader ingegaan op de wijze waarop de rechterlijke macht is ingericht en op de wijze waarop het burgerlijk proces en het strafproces zijn ingericht.

Rechterlijke macht

De *bestuursrechter* oordeelt over de rechtmatigheid van besluiten en andere handelingen van overheidsorganen of andere organen met bestuurlijke bevoegdheid. Over dergelijke geschillen wordt in de meeste gevallen in eerste aanleg door de (bestuursrechtelijke kamers van de) rechtbanken geoordeeld en, afhankelijk van het rechtsgebied, in hoger beroep door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, door de Centrale Raad van Beroep, door het College van Beroep voor het bedrijfsleven, of, als het gaat om belastinggeschillen, door een gerechtshof met daarna nog de mogelijkheid van cassatieberoep bij de Hoge Raad. In sommige gevallen is er rechtstreeks beroep mogelijk bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep of het College van Beroep voor het bedrijfsleven en hoeft dus niet eerst beroep bij een rechtbank worden ingesteld. Ook het Gerechtshof Leeuwarden heeft een taak als hoogste bestuursrechter, namelijk als het gaat om boetes opgelegd voor bepaalde verkeersovertredingen (die dus niet door de strafrechter worden afgedaan). Op het terrein van het hoger onderwijs is er dan nog het College van Beroep voor het Hoger Onderwijs.

T 1.9

TUSSENVRAAG 1.9

Lees art. 296 Sr. Is dit een bepaling van materieel recht of van formeel recht en waarom?

1.3.3 Dwingend en regelend recht

Een derde onderscheid is dat tussen dwingend recht en regelend recht.

Dwingend recht

Dwingend recht bevat regels waarvan niet mag worden afgeweken.

De regels van dwingend recht stellen bepaalde belangen of waarden boven de vrijheid van een persoon om hierover zelf te beslissen of andere afspraken te maken. Dit is bijvoorbeeld gedaan om zwakkere partijen te beschermen of om een bepaald belang, dat aan een onderwerp gehecht wordt, te beschermen.

Een voorbeeld is ontslagbescherming. De ‘zwakkere’ werknemer wordt beschermd door regels van dwingend recht tegen de ‘sterkere’ werkgever die daarvan niet mag afwijken. Wordt toch van een regel van dwingend recht afgeweken, bijvoorbeeld in een afspraak of een contract, dan is die bepaling in de afspraak of het contract nietig. Dat wil zeggen dat men ageert alsof de bepaling nooit heeft bestaan.

Nietig

T 1.10

TUSSENVRAAG 1.10

Zoek een bepaling op in het huurrecht waaruit blijkt dat die bepaling dwingendrechtelijk van aard is.

Naast dwingend recht bestaat regelend recht.

Regelend recht

Regelend recht bevat regels waarvan kan worden afgeweken of die door partijen buiten toepassing kunnen worden gelaten door zelf een andere regeling te treffen.

Een ander woord voor regelend recht is aanvullend recht. De regels zijn door de wetgever opgesteld om situaties te regelen die niet door partijen zelf zijn geregeld. Partijen kunnen – als zij dat willen – anders overeenkomen, maar doen ze dat niet, dan wordt teruggevallen op de regels in de wet. Met name

het burgerlijk recht kent veel regelend recht. Een voorbeeld hiervan is het erfrecht. Als er niets geregeld is, gelden de wettelijke regels over de verdeling van een erfenis. Van een aantal van deze regels kan worden afgeweken door zelf een regeling, zoals een testament, op te stellen. Uit de wijze waarop een wettelijke bepaling is geformuleerd, kan vaak worden afgeleid of sprake is van dwingend recht of van regelend recht.

TUSSENVRAAG 1.11

Wat is in de volgende artikelen geregeld, en is er sprake van dwingend recht of van regelend recht?

- a Art. 6:7 Awb
- b Art. 3:84 lid 3 BW
- c Art. 2 lid 2 Wet Bopz (Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen)

T 1.11

1

1.4 Bronnen van het recht

Het is van belang te weten welke regels er op een bepaald moment in een bepaalde omgeving gelden. In paragraaf 1.1 hebben we gezien dat dit *positief recht* wordt genoemd. Mensen moeten immers weten waar ze zich aan behoren te houden. Daarom moet duidelijk zijn uit welke ‘bronnen’ het recht voortkomt. In deze paragraaf komen drie verschillende bronnen van het Nederlandse recht aan de orde. Achtereenvolgens zijn dit:

- wetgeving;
- verdragen;
- jurisprudentie.

In de subparagrafen 1.4.1 tot en met 1.4.3 worden deze drie rechtsbronnen besproken. Van oudsher wordt *gewoonte* ook als rechtsbron aangemerkt. Bespreking hiervan is voor het gezondheidsrecht nauwelijks relevant en wordt daarom achterwege gelaten.

1.4.1 Wetgeving

De belangrijkste bron voor het recht is de wet. De Nederlandse wetgeving omvat het geheel van algemeen verbindende voorschriften. Landelijk zijn deze in eerste instantie afkomstig van regering en Staten-Generaal gezamenlijk, maar – veelal door delegatie – ook van de regering alleen of van een of meer ministers. Verder kunnen binnen het Nederlandse gedecentraliseerde overheidsapparaat ook door een provincie of gemeente algemeen verbindende voorschriften worden uitgevaardigd, en wel door respectievelijk Provinciale Staten of de gemeenteraad. Deze voorschriften worden *verordeningen* genoemd.

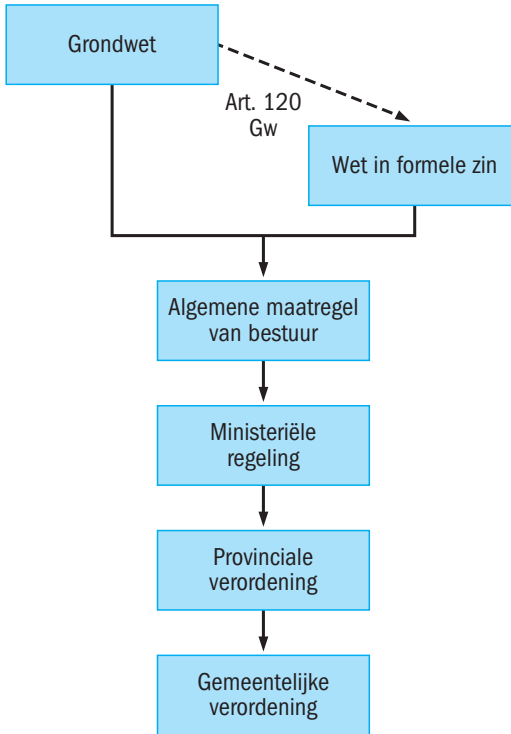
De wetgeving kent een hiërarchie. Gemeentelijke verordeningen mogen niet strijdig zijn met die van de provincie, en deze niet met de landelijke wetgeving. Algemeen verbindende voorschriften op landelijk niveau zijn te vinden in wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen. Deze mogen op hun beurt niet strijdig zijn met de Grondwet en kennen onderling ook een hiërarchie, zie figuur 1.1.

Algemeen
verbindende
voorschriften

Hiërarchie

Op de grondrechten wordt in paragraaf 1.5 ingegaan. Hierna wordt besproken op welke wijze een wet, een Algemene Maatregel van Bestuur (AmvB) en een ministeriële regeling tot stand komen.

FIGUUR 1.1 Rangorde tussen verschillende regelingen

Wetten

De wetgevende macht berust in Nederland bij de regering en de Staten-Generaal (het parlement) gezamenlijk. Dat is geregeld in artikel 81 Grondwet. Het grootste deel van de wetten komt op initiatief van de regering tot stand, maar ook de leden van de Tweede Kamer kunnen op eigen initiatief een wetsvoorstel indienen (het recht van inisiatief).

Totstandkoming van wetten

Wet

Een wet is een regeling die wordt vastgesteld door de hoogste wetgever, dat is de regering en de Staten-Generaal gezamenlijk.

Memorie van toelichting

De tekst van de beoogde wet wordt opgesteld op een ministerie (bijvoorbeeld het ministerie van VWS). Daarbij hoort een *memorie van toelichting* (MvT). Daarin staat de uitleg over het hoe en waarom van het wetsvoorstel. Beide stukken worden naar de ministerraad gestuurd. Na akkoordbevinding besluit de ministerraad het wetsvoorstel in te dienen. Vóór indiening bij de Tweede Kamer wordt het ontwerp aan de *Raad van State* (RvS), het hoogste adviescollege van de regering, voorgelegd. De adviezen van de RvS zijn niet bindend, maar de betrokken minister is wel verplicht in een *nader rapport* daarop te reageren. Het wetsvoorstel wordt, samen met de MvT, het advies RvS en het nader rapport, naar de Tweede Kamer gestuurd. Vanaf dat moment is het wetsvoorstel openbaar en via internet (www.overheid.nl) te raadplegen.

Nader rapport

TUSSENVRAAG 1.12

Omschrijf wat wordt verstaan onder:

- a regering
- b Staten-Generaal
- c parlement
- d ministerraad
- e kabinet

T 1.12

Hierna wordt de weg van het wetsvoorstel vanaf de Tweede Kamer, via de Eerste Kamer tot de inwerkingtreding van de wet gevolgd.

Rol van de Tweede Kamer

De ontvangen stukken worden naar een vaste *Kamercommissie* of naar een speciale voor dit voorstel ingestelde commissie gestuurd. Deze bestudeert ze en kan via openbare hoorzittingen niet-Kamerleden raadplegen. Commentaar, vragen en suggesties worden vastgelegd in een *voorlopig verslag*, dat naar de betrokken minister(s) wordt gestuurd. De minister reageert op het voorlopig verslag in een *memorie van antwoord*. Met een *nota van wijzigingen* kan de minister zo nodig wijzigingen in het wetsvoorstel doorvoeren. Aan openbare mondelinge beraadslagingen in de Tweede Kamer nemen de betrokken minister(s) en Kamerleden deel. De leden van de Tweede Kamer kunnen *amendementen* (wijzigingsvoorstellen) indienen. De Kamer stemt daarna over de afzonderlijke amendementen en vervolgens over het totale wetsvoorstel. Het wetsvoorstel is aangenomen bij een meerderheid van voorstemmers van minstens de helft plus één van de uitgebrachte stemmen, tenzij de Grondwet anders bepaalt.

Voorlopig verslag

Memorie van antwoord

Amendementen

Rol van de Eerste Kamer

Nadat een wetsvoorstel de Tweede Kamer is gepasseerd, neemt de Eerste Kamer het in behandeling. Schriftelijke voorbereiding, mondelinge behandeling en stemming zijn identiek aan de procedure in de Tweede Kamer. Leden van de Eerste Kamer (ook wel *Senaat* genoemd) hebben *geen* recht van amendement. Het wetsvoorstel kan alleen in zijn geheel aanvaard of verworpen worden. Echter, langs een omweg kan de Eerste Kamer wijziging(en) in het behandelde wetsvoorstel bevorderen door de minister te vragen om een zogenoemde *novelle* in te dienen. Zij deelt de minister dan mee dat zij het voorstel alleen zal aanvaarden als de minister – bij de Tweede Kamer – een nieuw voorstel indient, waarin de wensen van de Eerste Kamer alsnog worden gehonoreerd.

Novelle

Ondertekening, afkondiging en inwerkingtreding

Een voorstel dat door beide Kamers is aangenomen, wordt pas wet als het ondertekend is door de koning(in) en de betrokken minister(s). Een wet treedt pas in werking als deze is bekendgemaakt. Elke wet regelt dan ook op welke wijze die bekendmaking gebeurt en wanneer de wet in werking treedt (art. 88 GW). In de Bekendmakingswet is dit nader uitgewerkt. Daarin staat dat een wet en een algemene maatregel van bestuur in het *Staatsblad* (Stb.) wordt gepubliceerd.

Bekendmaking

Algemene maatregel van bestuur

Een algemene maatregel van bestuur (AMvB) bevat algemeen verbindende voorschriften van de regering. Een wet kan voorschrijven dat bepaalde onderwerpen bij AMvB moeten worden geregeld (delegatie). Dit wordt veelvul-

AMvB

dig toegepast om regels nader uit te werken. Een AMvB wordt vastgesteld door de regering. Alvorens tot een belangrijke AMvB te besluiten, legt de regering deze in concept nogal eens aan de Eerste en Tweede Kamer voor (zogenoemde voorhangprocedure); soms is dat bij wet voorgeschreven. Ook AMvB's moeten voor advies aan de Raad van State worden voorgelegd. Er zijn wetten die voor een groot deel door AMvB's gedragen worden. We spreken dan van *raamwetten*.

Net als wetten worden ook algemene maatregelen van bestuur in het *Staatsblad* (Stb.) gepubliceerd. Zonder die publicatie zijn ze (nog) niet van kracht.

VOORBEELD 1.5 VOORHANGPROCEDURE

In artikel 36a Wet BIG is geregeld dat in een AMvB kan worden bepaald dat aan een beroep in de zorg tijdelijk de bevoegdheid kan worden toegekend om bepaalde medische handelingen te verrichten. In lid 6 van artikel 36a Wet BIG is bepaald dat een ontwerp van de AMvB eerst aan beide Kamers van de Staten-Generaal moet worden overgelegd. Zij krijgen daarmee de mogelijkheid zich over de inhoud van de AMvB uit te spreken.

Ministeriële regeling

Ook een *ministeriële verordening* of *regeling* bevat algemeen verbindende voorschriften. Zij wordt gemaakt door een minister die daartoe voor detailering van bepaalde onderwerpen door een wet of een AMvB is aangewezen. Zij kan met minder formaliteiten tot stand worden gebracht dan de AMvB, die hiërarchisch hoger ligt. Er is geen advies van de Raad van State voor nodig en evenmin plaatsing in het *Staatsblad*; publicatie heeft plaats in de *Staatscourant* (Stcrt.).

T 1.13

TUSSENVRAAG 1.13

Lees art. 53 Wet BIG.

- a Wat is in dat artikel geregeld?
- b Zoek de AMvB op die op grond van dit artikel is gemaakt. Hoe heet deze AMvB?
- c In welke ambtsgebieden wordt het land volgens die AMvB verdeeld?

T 1.14

TUSSENVRAAG 1.14

Zoek op www.overheid.nl de Regeling Geneesmiddelenwet op. Op welke (wettelijke) bepalingen is deze regeling gebaseerd?

1.4.2 Verdragen

Een *verdrag* is een publiekrechtelijke overeenkomst die Nederland met een andere mogendheid/staat of met een verdragsorganisatie aangaat.

Verdragsbepalingen scheppen niet alleen bevoegdheden en verplichtingen tussen de verdragspartners onderling, maar werken – als ze zich daartoe lenen – ook door in de nationale rechtsorde. Deze worden dan *een ieder verbindende bepalingen* genoemd; bestaande wettelijke voorschriften die hiermee onverenigbaar zijn, mogen niet worden toegepast (art. 94 GW). Dat geldt niet alleen voor bepalingen in een verdrag, maar ook voor besluiten van verdragsorganisaties.

Een belangrijke internationale overeenkomst is het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM), ook bekend als het Verdrag van Rome. Dit verdrag van 4 november 1950 heeft Nederland bij wet van 28 juli 1954 goedgekeurd. Het heeft een dwingende invloed op de bestaande en toekomstige wetgeving van de aangesloten lidstaten. Tegelijkertijd heeft iedereen de bevoegdheid om op te komen tegen een ongeoorloofde inbreuk op de mensenrechten die in het verdrag zijn neergelegd. Ieder overheidsoptreden van dien aard kan worden voorgelegd aan de rechter, die het dan zal toetsen aan de desbetreffende bepaling van het verdrag.

EVRM

Van grote betekenis zijn ook het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VwEU). De VwEU, ook wel het 'Werkingsverdrag' genoemd, is een verdrag gesloten tussen de lidstaten van de Europese Unie. In het VwEU staat wat de bevoegdheden van de Europese Unie zijn en op welke manier de Europese Unie die bevoegdheden kan uitoefenen. Samen met het Verdrag betreffende de Europese Unie vormt de VwEU de constitutionele basis van de Europese Unie. De VwEU is een gewijzigde versie van het Verdrag van Rome, het verdrag in 1957 tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG). De VwEU trad in werking in 2009, toen de Europese Gemeenschap ophield te bestaan met de afschaffing van de pijlerstructuur door het Verdrag van Lissabon (2007). De Europese Unie is een supranationale organisatie met wetgevende, bestuurlijke en rechterlijke bevoegdheden. De lidstaten hebben hiermee hun eigen soevereiniteit op de terreinen die in het verdrag worden genoemd beperkt. De zogenoemde communautaire rechtsorde maakt automatisch deel uit van de rechtsorde van de lidstaten en prevaleert boven die van de nationale instanties. Besluiten van de EU worden vastgelegd in verordeningen, richtlijnen en beschikkingen. Deze beïnvloeden meer en meer ook de gezondheidszorg in Nederland. In de VEU staan de waarden waar de Europese Unie en alle lidstaten zich aan moeten houden, en de belangrijkste doelstellingen van de Europese Unie.

Werkingsverdrag

1.4.3 Jurisprudentie

Onder *jurisprudentie* of *rechtersrecht* verstaan we de min of meer stabiele rechterlijke oordelen over de uitleg of toepasselijkheid van wettelijke of verdragsregels die naar aanleiding van concrete beslissingen geformuleerd en doorgaans door de hoogste rechter op een bepaald rechtsgebied, bijvoorbeeld de Hoge Raad en de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, getoetst zijn. Er zijn (conflict)situaties waarin de wet geen algehele oplossing biedt of twijfel zaait. Als een dergelijke situatie aan de rechter wordt voorgelegd, moet deze zich uitspreken over wat in het voorliggende geval rechtens is.

Rechterlijke oordelen

Rechtspraak is van belang bij het interpreteren van wetten. Dat gebeurt soms aan de hand van de taalkundige of historische betekenis ervan, maar ook volgens de bedoeling van de wetgever of eventueel van een wet in wording, of aan de hand van algemene rechtsbeginselen. Op deze manier wordt dikwijls nieuw recht aan de wettoepassing toegevoegd. Via jurisprudentie is bijvoorbeeld het begrip 'onrechtmatige daad' (zie subparagraaf 2.1.2) nader ingevuld en uiteindelijk wettelijk omschreven. Via rechtersrecht is ook dood op verzoek (hoofdstuk 9) onder bepaalde voorwaarden toelaatbaar verklaard, hetgeen later in wetgeving is terechtgekomen.

Uitleg van wetten

Uitspraken worden op het internet gepubliceerd, bijvoorbeeld op www.rechtspraak.nl. Uitspraken van het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg en van de Regionale Tuchtcolleges voor de Gezondheidszorg zijn te vinden op www.tuchtrecht.nl.

Belangrijke jurisprudentie wordt ook vaak in tijdschriften gepubliceerd. Uitspraken die relevant zijn voor de gezondheidszorg worden gepubliceerd in bijvoorbeeld het *Tijdschrift voor Gezondheidsrecht (TvGR)* en het tijdschrift *Gezondheidszorg Jurisprudentie (GJ)*. Bij publicatie krijgen de uitspraken een nummer mee. Binnen de Europese Unie wordt hiervoor eenzelfde standaard gebruikt, het zogenoemde European Case Law Identifier (ECLI).

T 1.15

TUSSENVRAAG 1.15

Zoek op de website www.rechtspraak.nl de uitspraak met het nummer ECLI:NL:PHR:2011:BT2921. Op welke datum is deze uitspraak gedaan en door welke rechter? Geef kort de inhoud weer.

1.5 Grondrechten

Grondwet

Grondrechten zijn fundamentele mensenrechten en de belangrijkste bouwstenen van het recht. Ze vormen een belangrijke leidraad in het staatsbestel en zijn in verdragen waar Nederland bij is aangesloten, zoals het EVRM (zie subparagraaf 1.4.2) en het IVBPR en in de Grondwet vastgelegd. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen klassieke grondrechten en sociale grondrechten. Ze worden nader besproken in achtereenvolgens de subparagrafen 1.5.1 en 1.5.2. In subparagraaf 1.7.5. staat welke grondrechten van speciaal belang zijn in het gezondheidsrecht.

1.5.1 Klassieke grondrechten

Individuele grondrechten

Onder *klassieke grondrechten* verstaan we die rechten van individuen waarop staatsorganen – in beginsel – geen inbreuk mogen maken.

Bescherming van de persoonlijke levenssfeer

Onaantastbaarheid van het lichaam

In de openingscasus van dit hoofdstuk is een voorbeeld gegeven van een situatie waarin inbreuk op een grondrecht wel gerechtvaardigd is. De Nederlandse Grondwet verleent deze bescherming – behoudens wettelijke beperkingen en uitzonderingen – onder meer aan de vrijheid van godsdienst of levensovertuiging, de persvrijheid, de vrijheid van openbare meningsuiting, de vrijheid van onderwijs, het recht tot vereniging, vergadering en betoging, de bescherming van de persoonlijke levenssfeer (art. 10 GW), de onaantastbaarheid van het lichaam (art. 11 GW), het huisrecht, het brief-, telefoon- en telegraafgeheim, het privé-eigendom en de persoonlijke vrijheid. Als grondrechten worden verder genoemd: het actief en passief kiesrecht, het recht om een beroep op de rechter te doen en het recht van petitie. Ook is grondwettelijk bepaald dat mensen die zich in Nederland bevinden, niet gediscrimineerd mogen worden wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond ook: allen hebben het recht om in gelijke gevallen gelijk behandeld te worden.

De idee van de grondrechten stamt uit de achttiende eeuw, de eeuw van de Verlichting, de Franse Revolutie en de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog. De grondrechten zijn nadien als fundamentele beginselen niet alleen in het staatsrecht van de moderne staten opgenomen, maar na de Tweede Wereldoorlog tevens in belangrijke internationale verdragen vastgelegd, zoals in het in subparagraaf 1.4.2 genoemde EVRM en in het Internationaal Verdrag

EVRM

inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR of BuPo). Deze grondrechten worden *klassieke of individuele grondrechten* genoemd.

TUSSENVRAAG 1.16

Zoek in de Grondwet een klassiek grondrecht op en geef aan in welk artikel dat is geregeld. Wat wordt geregeld in art. 1 GW?

T 1.16

1

1.5.2 Sociale grondrechten

De hiervoor genoemde klassieke grondrechten onderscheiden zich van de *sociale grondrechten*, die in de twintigste eeuw zijn ontstaan. Deze zijn er niet om elementaire vrijheden te beschermen, maar om te bevorderen dat de mens zich in en dankzij de samenleving zo veel mogelijk kan ontplooiën. Zij zijn geformuleerd vanuit de visie dat de overheid tot taak heeft zo goed mogelijk voor het welzijn van haar onderdanen te zorgen.

Waar individuele grondrechten de overheid verbieden om zich met bepaalde terreinen van het menselijk leven te bemoeien, verplichten de sociale grondrechten de overheid om op bepaalde terreinen een actief beleid te voeren. In tegenstelling tot de klassieke grondrechten zijn de sociale grondrechten echter niet als subjectief recht geformuleerd (zie paragraaf 1.1).

De sociale grondrechten zijn in verschillende verdragen, opgenomen, onder meer in het Europees Sociaal Handvest (1961), het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (1966) en het Sociaal Handvest van de EG (1989). In 1983 hebben zij ook een plaats gekregen in de Nederlandse Grondwet. Op basis daarvan is de overheid verplicht zich bezig te houden met:

Verdragen

- de bevordering van voldoende woon- en werkgelegenheid;
- de bestaanszekerheid van de bevolking en de spreiding van de welvaart;
- de bewoonbaarheid van het land en de bescherming en verbetering van het leefmilieu;
- het onderwijs.

De overheid is door de Grondwet ook gehouden om:

- maatregelen te treffen ter bevordering van de volksgezondheid (art. 22 GW);
- voorwaarden te scheppen voor maatschappelijke en culturele ontplooiing alsmede vrijetijdsbesteding.

Zorg gerelateerde grondrechten

De uitwerking van artikel 22 GW is bijvoorbeeld dat de overheid moet zorgen voor voldoende middelen zodat zorgaanbieders zorg kunnen leveren. Uit het artikel vloeit ook voort dat er door de overheid voldoende toezicht moet zijn op de zorg. Via verschillende wetten en regelingen probeert de overheid vorm te geven aan de verplichting die uit de wet voortvloeit zodat er voldoende kwaliteit geleverd wordt.

Ten slotte schrijft de Grondwet voor dat er bij wet regels gesteld moeten worden over onder meer:

- de rechtspositie van degenen die arbeid verrichten, hun bescherming daarbij en hun medezeggenschap;
- de aanspraken op sociale zekerheid;
- het recht op bijstand van overheidswege voor wie niet in eigen levensonderhoud kan voorzien.

Welzijnsbevoorderende functie

Met de opname in de Grondwet van de sociale grondrechten is de overheid een actieve, *welzijnsbevoorderende* functie toebedeeld. Zo heeft de overheid bijvoorbeeld een inspanningsverplichting om de volksgezondheid te bevorderen. De burger kan daar geen directe claim aan ontleen.

T 1.17

TUSSENVRAAG 1.17

Zoek een sociaal grondrecht op en geef aan in welk artikel van de Grondwet dat is vastgelegd. Is het recht op gezondheidszorg in de Grondwet opgenomen, en zo ja, in welk artikel?

1.6 Rechtspleging

Onder rechtspleging wordt verstaan het geheel van regels met betrekking tot de organisatie van de rechtspraak en de wijze waarop een proces verloopt.

De organisatie van de rechterlijke macht is geregeld in de Grondwet en nader uitgewerkt in de Wet op de rechterlijke organisatie. In subparagraaf 1.6.1 komt de organisatie van de rechterlijke macht aan de orde. Vervolgens wordt in subparagraaf 1.6.2 ingegaan op het procesrecht.

1.6.1 Organisatie van de rechterlijke macht

Leden van de rechterlijke macht

Met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht zijn onafhankelijk. Ze worden op grond van art. 117 GW voor het leven benoemd. In art. 117 lid 2 GW is bepaald dat ze op eigen verzoek, en wegens het bereiken van een bepaalde leeftijd ontslagen worden. Het derde lid van dat artikel bepaalt dat zij door een bij de wet aangewezen, tot de rechterlijke macht behorend gerecht ook geschorst of ontslagen kunnen worden. In de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren is dit nader uitgewerkt. Zo bepaalt art. 46h lid 3 van die wet dat als een rechter de leeftijd van zeventig jaren heeft bereikt, hij bij Koninklijk Besluit op voordracht van de minister van Justitie wordt ontslagen. Rechteren zijn onafhankelijk. Ze zijn voor hun uitspraken aan niemand verantwoording verschuldigd, ook niet aan elkaar. Dit is het gevolg van het feit dat de Nederlandse staat is ingericht naar de leer van de trias politica: oorspronkelijk waren de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht gescheiden. Deze leer is ontwikkeld door de Franse filosoof Montesquieu (1689–1755) en is – kort gezegd – bedoeld om dictatuur te voorkomen.

Rechteren moeten hun uitspraken – op straffe van vernietiging door een hogere rechter – steeds motiveren. Rechterlijke uitspraken vallen buiten de politieke verantwoordelijkheid van de regering.

T 1.18

TUSSENVRAAG 1.18

Waarom denk je dat de leden van de rechterlijke macht voor het leven benoemd zijn?

T 1.19

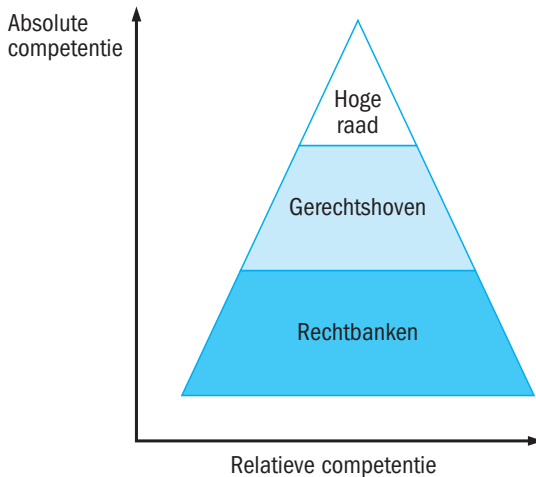
TUSSENVRAAG 1.19

Zoek in de Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren op in welke gevallen een rechter kan worden geschorst en in welke gevallen een rechter kan worden ontslagen.

Rechtspraak in civiele en strafrechtzaken heeft plaats op drie lagen (zie figuur 1.2):

- 1 rechtbanken;
- 2 gerechtshoven;
- 3 Hoge Raad.

FIGUUR 1.2 Piramidale opbouw van de rechterlijke macht

Tot 1 januari 2013 kende Nederland negentien rechtbanken en vijf gerechtshoven. Na de inwerkingtreding van de Wet herziening gerechtelijke kaart zijn er nu elf rechtbanken, die als volgt worden aangeduid:

- 1 rechtbank Amsterdam;
- 2 rechtbank Den Haag;
- 3 rechtbank Gelderland;
- 4 rechtbank Limburg;
- 5 rechtbank Midden-Nederland;
- 6 rechtbank Noord-Holland;
- 7 rechtbank Noord-Nederland;
- 8 rechtbank Oost-Brabant;
- 9 rechtbank Overijssel;
- 10 rechtbank Rotterdam;
- 11 rechtbank Zeeland-West-Brabant.

Rechtbanken

Daarnaast zijn er vier gerechtshoven, die als volgt worden aangeduid:

- 1 gerechtshof Amsterdam;
- 2 gerechtshof Arnhem-Leeuwarden;
- 3 gerechtshof Den Haag;
- 4 gerechtshof 's-Hertogenbosch.

Gerechtshoven

Er is een Hoge Raad. In de Wet op de rechterlijke indeling is het territoriale werkgebied (rechtsgebied) van een rechtbank aangeduid als *arrondissement* en dat van een gerechtshof als *ressort*. Zo is bijvoorbeeld bepaald dat het arrondissement van de rechtbank Amsterdam het grondgebied van de gemeenten Aalsmeer, Amstelveen, Amsterdam, Diemen, Ouder-Amstel en

Uithoorn omvat. En het ressort van bijvoorbeeld het gerechtshof Den Haag omvat dan vervolgens de arrondissementen Den Haag en Rotterdam. Deze gebiedsindeling is relevant om te bepalen bij welke rechtbank een zaak behandeld mag worden.

Hierna worden de drie lagen van de rechtspraak (rechtbanken, gerechtshoven, Hoge Raad) nader besproken. Ook wordt ingegaan op het hoger beroep bij bestuurszaken. Daarna wordt ingegaan op het Openbaar Ministerie.

Rechtbanken

Elke rechtbank bestaat uit vier sectoren: kanton, civiel, strafrecht en bestuursrecht. Er zijn rechtbanken waar de sectoren kanton en civiel zijn samengevoegd.

Sector kanton

De sector kanton behandelt:

- alle civielrechtelijke vorderingen tot en met €25.000;
- alle civielrechtelijke vorderingen – ongeacht hoogte van het bedrag dat ermee gemoeid is – die betrekking hebben op individuele en collectieve arbeidsovereenkomsten, huur, huurkoop en pacht;
- een aantal zaken uit het personen- en familierecht, zoals onderbewindstelling en mentorschap voor meerderjarigen;
- alle strafbare feiten uit de categorie overtredingen, behalve die in de Wet op de economische delicten zijn vastgelegd.

In de sector kanton wordt bijna altijd rechtgesproken door één rechter (enkelvoudige kamer).

Sector civiel

De sector civiel behandelt:

- alle civielrechtelijke vorderingen boven €25.000;
- een aantal zaken uit het personen- en familierecht, zoals echtscheiding, curatele, ingrepen in de ouderlijke macht en verder ook de gedwongen opname in een psychiatrisch ziekenhuis;
- alle andere civiele zaken waartoe de sector kanton niet bevoegd is.

In de sector civiel wordt zowel in een enkelvoudige als in een meervoudige kamer (drie rechters) rechtgesproken. Alleensprekende rechters zijn de kinderrechter en de voorzieningenrechter, voorheen bekend als de kortgedingrechter.

Sector strafrecht

De sector strafrecht behandelt alle feiten die in de Wet op de economische delicten strafbaar zijn gesteld en alle strafbare feiten die als misdrijf worden aangeduid. In de sector strafrecht functioneert doorgaans de meervoudige kamer. Alleensprekende rechters zijn de kinderrechter, de politierechter (die niet meer dan een jaar gevangenisstraf kan opleggen) en de economische politierechter voor zaken op grond van de Wet op de economische delicten.

Sector bestuursrecht

De sector bestuursrecht (de bestuursrechter) beoordeelt de rechtmatigheid van overheidsbesluiten (doorgaans 'beschikkingen') waartegen een belanghebbende bij het betrokken bestuursorgaan zonder succes bezwaar heeft aangetekend. In beginsel worden zaken in de sector bestuursrecht door één rechter behandeld.

T 1.20

TUSSENVRAAG 1.20

Zoek op www.rechtspraak.nl of er kosten zijn verbonden aan het procederen bij de civiele rechter.

Gerechtshoven

De gerechtshoven zijn onderverdeeld in verschillende afdelingen zoals civiel recht, belastingrecht en strafrecht.

De afdeling civiel recht en de afdeling strafrecht behandelen uitsluitend hoger beroep dat tegen een uitspraak van de kantonrechter of van de civiele of strafrechter van een rechtbank is aangetekend.

In hoger beroep wordt een zaak opnieuw behandeld. Het betekent dat – evenals bij de rechtbank – onderzocht moet worden wat er feitelijk is gebeurd en hoe het recht daarop moet worden toegepast. Hoger beroep (appel) wordt altijd door een meervoudige kamer behandeld: drie rechters die bij het gerechtshof raadsheren worden genoemd (ook als het vrouwen betreft). Hun uitspraken worden in het algemeen aangeduid met de term arrest.

Hoge Raad

De Hoge Raad (HR) is het hoogste rechtscollege in strafzaken, civiele zaken en belastingzaken. Voor andere zaken, zoals in het bestuursrecht, zijn er andere hoogste colleges (zie hierna). De Hoge Raad is belast met cassatierechtspraak. Een cassatieberoep (beroep tot vernietiging van een eerdere rechterlijke uitspraak) kan alleen worden ingesteld als de zaak al in hoger beroep is geweest (met uitzondering van sprongcassatie) en dient altijd op een van de twee cassatiegronden te berusten (art. 79 Wet op de rechterlijke organisatie). De ene grond is schending of verkeerde toepassing van het recht. De andere betreft zogeheten vormverzuimen, dat is het niet in acht nemen van de voorgeschreven procedureregels. Dit is bijvoorbeeld het geval als de uitspraak niet genoeg is gemotiveerd of als het bewijs onrechtmatig is verkregen.

De Hoge Raad houdt zich niet opnieuw bezig met een beoordeling van de feiten. Die zijn al door de lagere rechter(s) beoordeeld; hij onderzoekt alleen of de lagere rechters het recht op de juridisch juiste wijze hebben toegepast. Behandeling door de Hoge Raad gebeurt in de regel door vijf rechters. Evenals bij de gerechtshoven worden zij raadsheren genoemd en heten hun uitspraken (in het algemeen) arrest.

TUSSENVRAAG 1.21

De Hoge Raad behandelt alleen zaken uit het civiel recht, het strafrecht en het belastingrecht. Voor overige zaken zijn er andere hoogste rechters. Zoek op de site www.rechtspraak.nl op welke dat zijn.

Komt de Hoge Raad tot cassatie, dan verwijst hij de zaak in de regel voor nieuwe behandeling terug naar het gerechtshof dat de vernietigde uitspraak deed, maar dikwijls ook naar een ander gerechtshof. Uitspraken van de Hoge Raad vormen een belangrijke bron voor jurisprudentie.

Bij de Hoge Raad kan herziening ten voordele van een strafvonnis of arrest aanhangig worden gemaakt. Die mogelijkheid bestaat als er na het onherroepelijk worden van de gerechtelijke uitspraak omstandigheden bekend zijn geworden die tot vrijspraak, ontslag van rechtsvervolging of een lagere straf zouden hebben geleid als die ten tijde van de berechting bekend waren geweest. Hieronder valt ook de situatie dat een deskundige die in de zaak een verklaring heeft afgegeven tot een nieuw inzicht komt. Dit wordt een novum genoemd (latijn voor 'een nieuw feit'). Het is sinds 2013 ook mogelijk een

Afdeling civiel recht

Afdeling strafrecht

Hoger beroep

Arrest

Cassatierechtspraak

Cassatiegronden

T 1.21

Bron voor jurisprudentie

Herziening ten voordele

Novum

Herziening ten nadele

herziening ten nadele van de verdachte aanhangig te maken. Dat betekent dat een vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolgning herzien kan worden ten nadele van de verdachte. Dat kan volgens de MvT (*Kamerstukken II* 2008/09, 32044, nr. 3, p. 5) op twee gronden plaatsvinden. De eerste grond is dat er na het onherroepelijk worden van de uitspraak nieuw bewijs aan het licht is gekomen dat het ernstige vermoeden doet rijzen dat de verdachte, als de rechter daarmee bekend zou zijn geweest, zou zijn veroordeeld (novum). De tweede grond is dat er sprake is van één of meer zogenaamde 'falsa'. Daarvan is sprake als is vastgesteld dat er sprake was van bijvoorbeeld vals ontlastend bewijsmateriaal en het ernstige vermoeden bestaat dat als de valsheid aan de rechter bekend zou zijn geweest, het onderzoek van de zaak zou hebben geleid tot een veroordeling van de gewezen verdachte. Daarnaast gelden nog enkele aanvullende voorwaarden. Zo moet er sprake zijn van zeer sterk bewijs en kan op grond van het opportuniteitsbeginsel afgezien worden van de nadere vervolging.

Aanvullende voorwaarden

VOORBEELD 1.6 HERZIENINGSZAAK INA POST

Ina post werkte als bejaardenverzorgster. Op een dag wordt in het verzorgingshuis waar zij werkt een 89-jarige bewoonster dood aangetroffen. Zij is met een elektriciteitsnoer gewurgd. De dag daarna worden twee kascheques van de overleden bewoonster verzilverd. Ina Post is de enige verdachte. Het handschrift van Ina lijkt op het handschrift dat op de (gestolen) kascheques staat. Ina wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes jaar wegens doodslag en vervalsing. Vier herzieningsverzoeken worden afgewezen omdat geen sprake zou zijn van een novum. Een vijfde verzoek wordt door de Hoge Raad toegewezen omdat gebleken is dat de dood van het slachtoffer op een aanmerkelijk eerder tijdstip is ingetreden dan door het hof destijds is aangenomen. Er is een ernstig vermoeden dat het hof, indien het hiermee bekend was geweest, de aanvraagster zou hebben vrijgesproken van de doodslag. Er vindt een nieuw onderzoek plaats in de herzieningszaak en Ina Post wordt vrijgesproken.

Bron: Gerechtshof 's-Hertogenbosch, 6 oktober 2010, ECLI:NL:GHSHE:2010:BN9444

T 1.22

TUSSENVRAAG 1.22

Waar is de Hoge Raad gevestigd?

T 1.23

TUSSENVRAAG 1.23

Vind je het terecht dat iemand die eenmaal vrijgesproken is, alsnog (via een herziening) kan worden veroordeeld?

Instanties voor hoger beroep in bestuurszaken

In het bestuursrecht kan de bij de bestuursrechter (een onderdeel van de rechtbank) beroep worden aangetekend tegen een besluit van de overheid. Hoger beroep tegen een uitspraak van de bestuursrechter verloopt niet via de Hoge Raad. Afhankelijk van de zaak wordt een hoger beroep in een bestuurszaak aan een van de volgende drie rechtsprekende instanties voorgelegd.

Centrale Raad van Beroep

De Centrale Raad van Beroep behandelt het hoger beroep over geschillen op het terrein van de sociale verzekeringen, de sociale voorzieningen en ambtenarenzaken.

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven is de hoogste bestuursrechter in Nederland op het gebied van het sociaal-economisch bestuursrecht. Zo oordeelt het College van Beroep voor het bedrijfsleven over geschillen over mededinging en over geschillen over tarieven voor medische beroepsbeoefenaren zoals tandartsen, psychiaters en medisch specialisten.

College van Beroep voor het bedrijfsleven

De Raad van State, afdeling bestuursrechtspraak is de hoogste algemene bestuursrechter van het land. De Raad van State spreekt recht over besluiten van de overheid (gemeente, provincie en Rijk) waartegen burgers of bedrijven beroep hebben ingesteld.

Raad van State, afdeling bestuursrechtspraak

Openbaar Ministerie

Naast rechtbanken, gerechtshoven, rechtsprekende instanties in hoger beroep in bestuurszaken en de Hoge Raad speelt ook het Openbaar Ministerie (OM) een belangrijke rol in het Nederlandse rechtssysteem. Het OM is een staatsorgaan dat als voornaamste taken heeft: het geven van leiding bij de opsporing van strafbare feiten, het vervolgen (voor de rechter brengen) van verdachten en het uitvoeren van strafvonnissen. Bij het OM ligt de beslissing om iemand al dan niet strafrechtelijk te vervolgen. Op basis van het zogenoemde opportuniteitsbeginsel kan het OM daarvan afzien (de zaak seponeren), bijvoorbeeld omdat het gepleegde feit gering is en er verder geen belangen met vervolging zijn gediend, of omdat er geen of nauwelijks bewijsmateriaal voorhanden is. Op grond van art. 12 Sv kan men beklag doen over die beslissing.

Taken van het OM

Seponeren

Ook buiten de strafrechtspraak heeft het OM een aantal taken, onder meer in het kader van gedwongen opnemingen in een psychiatrisch ziekenhuis en – in bepaalde omstandigheden – bij verzoeken om curatele, onderbewindstelling en mentorschap.

Het OM kent een hiërarchisch verband; de leiding ervan berust bij het College van procureurs-generaal. Het OM is ingedeeld in tien arrondissementsparketten bij de elf rechtbanken. Hier werken de officieren van justitie en hun plaatsvervangers. In hoger beroep worden de zaken aangebracht bij een van de vier ressortsparketten bij de gerechtshoven. Het OM wordt hier vertegenwoordigd door de advocaten-generaal. Er bestaat ook een landelijk parket waar officieren van justitie werken. Het landelijk parket is belast met de opsporing van – dikwijls internationaal – georganiseerde criminaliteit en beschikt over een landelijk rechteerteam.

Indeling OM

De minister van Justitie draagt politieke verantwoordelijkheid voor het doen en laten van het OM. Hij kan het College van procureurs-generaal dan ook aanwijzingen geven, in het algemeen, maar bij hoge uitzondering ook in een concrete zaak.

De leden van het OM worden – anders dan de met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht – niet voor het leven benoemd.

TUSSENVRAAG 1.24

Waarom denk je dat de officier van justitie niet voor het leven is benoemd en een rechter wel?

T 1.24

1.6.2 Procesrecht

Rechtspleging omvat ook de regels die bepalen hoe een proces dient te verlopen. In subparagraaf 1.3.2 werd dit aangeduid met formeel recht: de formele regels die gelden voor het proces. In deze paragraaf wordt kort inge-

gaan op het procesrecht. Allereerst wordt het procesrecht in het burgerlijk recht besproken. Dit is geregeld in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv). Daarna wordt het procesrecht in strafrechtelijke procedures besproken. Dit is geregeld in het Wetboek van Strafvordering (Sv). Aansluitend wordt het bestuursprocesrecht besproken.

Burgerlijk procesrecht

In het burgerlijk procesrecht is bepaald op welke wijze een civiele procedure moet verlopen. Daarbij gelden een aantal algemene regels en beginselen.

Openbaar proces

Een van die regels is dat de procedures in het openbaar gevoerd worden en ook de uitspraken in het openbaar plaatsvinden. De grondslag hiervoor ligt in artikel 121 van de Grondwet. Op deze wijze is de rechtspraak transparant en zodoende legt de rechter verantwoording af en is zijn handelen toetsbaar. Om diezelfde reden is bepaald dat een uitspraak goed gemotiveerd moet zijn.

Proceskosten

Een ander beginsel in het burgerlijk procesrecht is dat partijen de kosten van de procedure zelf dragen. Dat geldt voor de griffierechten die aan de Staat zijn verschuldigd. Maar daarnaast zijn er proceskosten die door de partijen gemaakt worden (advocaat, deurwaarder, getuigen, deskundigen). De rechter bepaalt voor wiens rekening die komen. Hoofregel is dat de partij die in het ongelijk wordt gesteld (ook) veroordeeld wordt in de kosten of een gedeelte van de kosten die de wederpartij heeft gemaakt. De rechter kan ook bepalen dat partijen ieder hun eigen kosten dragen. Om de rechtspraak voor iedereen toegankelijk te houden, bepaalt artikel 18 lid 2 Grondwet dat de overheid regels moet maken voor rechtsbijstand aan minder draagkrachtigen.

Verplichte procesvertegenwoordiging

Een ander uitgangspunt is dat van verplichte procesvertegenwoordiging. Dat betekent dat iemand alleen kan procederen als hij een advocaat heeft. Dat geldt alleen niet voor procedures bij de kantonrechter.

Hoor en wederhoor

Daarnaast geldt het beginsel van hoor en wederhoor. Dat betekent dat elk van de partijen gelijkelijk de kans krijgt om zijn standpunt kenbaar te maken.

Lijdelijkheid van de rechter

Een laatste beginsel van het burgerlijk procesrecht wordt de lijdelijkheid van de rechter genoemd. Dit betekent dat partijen zelf het initiatief moeten nemen tot het voeren van een procedure en ook zelf bepalen waarover ze procederen. De rechter mag alleen uitspraak doen over hetgeen partijen over en weer hebben gevorderd of verzocht, niet meer, niet minder.

Dagvaardingsprocedure

Het burgerlijk proces onderscheidt twee procedures: een dagvaardingsprocedure en een verzoekschriftprocedure. Met een dagvaarding roept de eiser de gedaagde op om voor de rechtbank te verschijnen. In de dagvaarding staan de eis en de gronden waarop die berust. Daarin stelt de ene persoon tegen een andere persoon een vordering in (om iets te geven, te doen of na te laten) en vraagt de rechter daarover te beslissen. Het proces wordt gevoerd tussen eiser en gedaagde. Een dagvaardingsprocedure wordt aanhangig gemaakt bij de rechtbank van het gebied waarin de woonplaats van gedaagde ligt.

Een dagvaardingsprocedure wordt voor het grootste deel schriftelijk gevoerd; er worden processtukken uitgewisseld die *conclusies* worden genoemd. De gedaagde reageert op de dagvaarding met een *conclusie van antwoord*. De rechter gelast in beginsel een *comparitie*, dat wil zeggen dat hij de partijen bij zich roept om nadere inlichtingen te verkrijgen of om hen tot een schikking te laten komen. Van het besprokene wordt proces-verbaal opgemaakt.

De rechter stelt partijen in de gelegenheid om een *conclusie van repliek* (eiser) en een *conclusie van dupliek* (gedaagde) te nemen. De partijen kunnen (mondeling) *pleidooi* vragen. Daarna doet de rechter een uitspraak die in deze procedure *vonnis* wordt genoemd.

Vonnis

In een verzoekschriftprocedure vraagt iemand aan de rechter om een bepaalde beslissing tegenover een ander te nemen. Partijen worden dan verzoeker en verweerder genoemd. Een verzoekschrift moet door of namens verzoeker worden ingediend bij de griffie van de rechtbank. Het bevat een gemotiveerde omschrijving van het verzoek. Aan de hand van de woonplaats van verzoeker kan worden bepaald welke rechtbank bevoegd is. Een verzoekschriftprocedure kent in het algemeen een wat kortere procesgang, waarin mondelinge behandeling de hoofdmoot vormt. De verweerder reageert op het verzoekschrift met een *verweerschrift*. Beide partijen verschijnen voor een *mondelling behandeling*. Hiervan wordt proces-verbaal opgemaakt. De rechter bepaalt de dag waarop hij uitspraak doet. Die uitspraak heet in deze procedure *beschikking*.

Verzoekschrift-
procedure

Beschikking

Wanneer kan worden aangetoond dat in een bepaalde situatie een snelle rechterlijke uitspraak noodzakelijk is, kan daarvoor (in civiele zaken) een kort geding worden aangespannen of (in bestuursrechtelijke zaken) een verzoek worden gedaan tot het treffen van een voorlopige voorziening. Deze worden allebei behandeld door de *voorzieningenrechter*. Het proces wordt in verkorte vorm vooral mondeling gevoerd, waarna soms nog diezelfde dag, maar in elk geval spoedig daarna uitspraak volgt. Deze uitspraak heeft altijd een *voorlopig karakter*. In civiele zaken kent deze procedure ook hoger beroep en beroep in cassatie. Er kan ook worden gekozen voor verder procederen via een *bodemprocedure*. Voor vorderingen die onder de bevoegdheid van de sector kanton vallen, kan op soortgelijke wijze een voorlopige voorziening worden gevraagd.

Kort geding

Strafprocesrecht

Het strafprocesrecht omvat de regels die in acht genomen moeten worden vanaf het constateren van een strafbaar feit tot en met de berechting daarvan. Het is voornamelijk geregeld in het Wetboek van Strafvordering (Sv).

Een belangrijk uitgangspunt van het strafprocesrecht is opgenomen in artikel 1 Sv: 'Strafvordering heeft alleen plaats op de wijze bij de wet voorzien.' Het strafprocesrecht geeft aan in welke gevallen iemand staande gehouden mag worden of aangehouden (gearresteerd) mag worden, maar ook hoelang een verdachte vervolgens voor verhoor op het politiebureau mag worden vastgehouden. Ook bepaalt het in welke gevallen de verdachte op bevel van de (hulp)officier van justitie in verzekering kan worden gesteld. Dat betekent dat de verdachte voor maximaal drie dagen op het politiebureau wordt vastgehouden. Als het vermoede misdrijf ernstig genoeg is, bij vluchtgevaar en/of vrees voor herhaling, kan de *rechter-commissaris* op vordering van de officier van justitie een bevel tot bewaring geven. De verdachte kan dan voor maximaal tien dagen in het *huis van bewaring* worden vastgezet.

Uitgangspunt
strafprocesrechtBevel tot
bewaring

De regels van het strafprocesrecht gaan ook over de berechting van de verdachte. De officier van justitie roept de verdachte bij dagvaarding op om op een bepaald tijdstip voor de rechtbank te verschijnen. Een strafzaak moet in eerste aanleg worden berecht door de rechtbank van het gebied waarin het

strafbaar feit gepleegd is; overtredingen door de sector kanton, misdrijven door de sector strafrecht.

Tenlastelegging

De dagvaarding bevat de zogenoemde *tenlastelegging*: hierin staat exact omschreven voor welk strafbaar feit, op welke datum en in welke plaats gepleegd, de verdachte terecht moet staan. Alleen hetgeen in de tenlastelegging omschreven staat, is voorwerp van berechting.

Nadat de rechter de identiteit van de verdachte heeft geverifieerd, leest de officier van justitie zijn tenlastelegging voor. De rechter of het rechterlijk college ondervraagt de verdachte en eventuele *getuigen en/of deskundigen*. Ook de officier van justitie en, indien ingeschakeld, de advocaat van de verdachte worden in de gelegenheid gesteld nadere vragen te stellen. Als sprake is van een ernstig (gewelds- of zeden)delict, kan over de gevolgen van het misdrijf ook het slachtoffer, c.q. een nabestaande worden gehoord. Deze kan daartoe zelf een verzoek indienen.

Requisitoir

De officier van justitie houdt zijn requisitoir. Daarin draagt hij bewijzen aan om aan te tonen dat verdachte het feit, zoals hem ten laste gelegd, gepleegd heeft. Hij eist een straf van bepaalde hoogte en/of een maatregel en onderbouwt die eis. Mocht het onderzoek tijdens de terechtzitting daartoe aanleiding geven, dan eist hij vrijspraak. De advocaat (of verdachte zelf) reageert op het requisitoir. Verdachte krijgt, als hij dat wenst, het laatste woord. De rechter spreekt vonnis uit of bepaalt wanneer hij dat – uiterlijk veertien dagen na de zitting – zal doen. Na de uitspraak deelt de rechter aan veroordeelde mee binnen welke termijn hij desgewenst hoger beroep kan aantekenen.

De verdachte kan een advocaat machtigen namens hem op te treden, maar de rechter kan de persoonlijke verschijning van de verdachte gelasten. Er bestaat echter geen verplichting om zich door een advocaat te laten bijstaan (behalve bij cassatie). Zoals ook bij civiele procesvoering is het mogelijk om van het grondwettelijk vastgelegde recht op juridische bijstand – in bepaalde omstandigheden – tegen gereduceerd tarief of gratis gebruik te maken.

De kosten, die justitie voor opsporing en berechting van strafbare feiten maakt, komen voor rekening van de Staat.

Bestuursprocesrecht

In het bestuursprocesrecht is bepaald op welke wijze door een burger opgekomen kan worden tegen een besluit van een bestuursorgaan. De regels daarover zijn opgenomen in de hoofdstukken 6, 7 en 8 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen:

- 1 bezwaar;
- 2 administratief beroep;
- 3 beroep.

Ad 1 Bezwaar

Bezwaarprocedure

Bij een bezwaarprocedure wordt het bestuursorgaan dat een besluit heeft genomen gevraagd het besluit te heroverwegen. Een bezwaarprocedure kan ook worden gevoerd als het bestuursorgaan geen, of niet tijdig een besluit neemt (art. 6:2 Awb).

De bezwaarprocedure wordt gevoerd voordat een beroepsprocedure bij een bestuursrechter kan worden gestart. De hoofdregel is: eerst bezwaar, dan

beroep (art. 7:1 Awb). In deze bepaling staan ook de uitzonderingen op deze hoofdregel opgesomd. In sommige gevallen kan de bezwaarprocedure worden overgeslagen (7:1a Awb).

Als bezwaar wordt aangetekend moet het bestuursorgaan in de eerste plaats nagaan of het besluit in overeenstemming met het recht is genomen. Voor zover de wet daartoe de mogelijkheid biedt, dient het orgaan tevens te onderzoeken of op grond van een belangenafweging tot een ander besluit moet worden gekomen. Het orgaan moet zijn besluit dus volledig heroverwegen. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is dat de indiener van het bezwaar er door de procedure niet op achteruit mag gaan (verbod van reformatio in peius). Een bezwaarprocedure is kosteloos (art. 7:15, eerste lid, Awb).

Een bezwaarprocedure begint met het indienen van een bezwaarschrift. Dat moet bij het bestuursorgaan dat het besluit (waartegen het bezwaar zich richt) heeft genomen.

TUSSENVRAAG 1.25

Zoek in hoofdstuk 6 Awb op aan welke eisen een bezwaarschrift moet voldoen en wat het gevolg is als daaraan niet wordt voldaan.

Als een bezwaarschrift niet aan de eisen voldoet, moet de indiener ervan in de gelegenheid worden gesteld om het bezwaarschrift aan te vullen. Een bezwaarschrift moet binnen zes weken nadat een besluit bekend is gemaakt worden ingediend. Een te laat ingestuurd bezwaarschrift is niet-ontvankelijk tenzij redelijkerwijs niet kan worden geoordeeld dat de indiener in verzuim is geweest.

Na het indienen van een bezwaarschrift volgt een hoorzitting. Soms kan van het horen worden afgezien (zie art. 7:3 Awb). Het bestuursorgaan beslist binnen zes weken of, indien een adviescommissie is ingesteld, binnen twaalf weken na afloop van de termijn voor het indienen van bezwaar (zie art. 7:10 Awb). Dit wordt een beslissing op bezwaar genoemd. Daarin kan het bezwaar niet-ontvankelijk worden verklaard of kan het gegrond of ongegrond worden verklaard.

Ad 2 Administratief beroep

Bij administratief beroep neemt niet het bestuursorgaan zelf een besluit, maar wordt dat gedaan door een ander (vaak een hoger) bestuursorgaan. Afdeling 7.3 van Hoofdstuk 7 van de Awb bevat bijzondere bepalingen over administratief beroep. De procedureregels over administratief beroep komen grotendeels overeen met de procedureregels die gelden voor bezwaar. Het aantal gevallen waarin nog administratief beroep openstaat, is zeer klein. In de meeste gevallen geldt de bezwaarprocedure.

Ad 3 Beroep

Zoals hiervoor beschreven kan in de regel pas na een bezwaarprocedure in beroep worden gegaan bij de bestuursrechter (artt. 7:1 en 8:1 Awb). Bestuursrechtspraak gebeurt in de meeste gevallen in twee instanties: in beroep en in hoger beroep. In subparagraaf 1.3.2 kwam al aan de orde dat in de meeste gevallen de (bestuursrechtelijke kamers van de) rechtbanken in eerste aanleg oordelen en, afhankelijk van het rechtsgebied, in hoger beroep wordt geoordeeld door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad

Heroverwegen

Kosteloos

Bezwaarschrift

T 1.25

Termijn

Hoorzitting

Beslissing op bezwaar

Administratief beroep

van State, door de Centrale Raad van Beroep, door het College van Beroep voor het bedrijfsleven, of, als het gaat om belastinggeschillen, door een gerechtshof met daarna nog de mogelijkheid van cassatieberoep bij de Hoge Raad.

Beroep kan in de regel worden ingesteld tegen een besluit van een bestuursorgaan (art. 8:1 Awb) en tegen handelingen die gelijkgesteld zijn aan besluiten van een bestuursorgaan (zie de artt. 1:3, 6:2, 8:1 Awb). Een beroep bij de rechtbank vangt aan met een beroepschrift. Het bestuursorgaan wordt gevraagd een verweerschrift in te dienen. De rechter bepaalt vervolgens het verloop van de procedure. Daarbij kunnen getuigen worden gehoord en deskundigen worden geraadpleegd. Partijen worden in beginsel uitgenodigd voor een zitting, waar zij hun standpunt mondeling uiteen kunnen zetten of kunnen toelichten. De bestuursrechter toetst alleen of het besluit waartegen beroep is ingesteld rechtmatig is genomen. Na sluiting van het onderzoek doet de rechter binnen zes weken uitspraak. De uitspraak kan luiden dat het beroep niet-ontvankelijk is of dat het beroep gegrond of ongegrond is. Als het beroep gegrond is kan de rechter het bestuursorgaan opdragen om een nieuw besluit te nemen, of kan de rechter zelf in de zaak voorzien. In dat geval komt de uitspraak van de rechter in de plaats van het vernietigde besluit. Indien een gebrek in een besluit inmiddels is hersteld, kan de rechter bepalen dat de rechtsgevolgen van het vernietigde besluit in stand blijven.

Beroepschrift

Rechtmatig

1.7 Gezondheidsrecht

In dit hoofdstuk is een algemene introductie in het recht gegeven. Daarbij is aangegeven wat recht is, wat de functie van het recht is, hoe het kan worden ingedeeld en waar het uit voortkomt. Bovendien zijn de grondrechten besproken die een algemeen kader aangeven van waaruit het recht is opgebouwd en is ingegaan op de wijze van rechtspleging.

Binnen dit stelsel van recht heeft het gezondheidsrecht ook een plaats. De laatste tientallen jaren heeft het zich als een specialisatie in de rechtswetenschap ontwikkeld. Het gezondheidsrecht is echter geen afgebakend geheel en het valt ook niet eenvoudig te categoriseren. Het samenbindende ervan is hierin gelegen dat het op de gezondheidszorg betrekking heeft. Die zorg heeft vele aspecten en deze worden door rechtsregels van verschillende aard beheerst. In de subparagrafen 1.7.1 tot en met 1.7.6 zullen de onderwerpen uit de paragrafen 1.1 tot en met 1.6 nogmaals aan de orde komen, maar daarbij wordt specifiek gekeken naar het gezondheidsrecht. Zodoende wordt het gezondheidsrecht gepositioneerd binnen het recht.

1.7.1 Omschrijving van het gezondheidsrecht

In paragraaf 1.1 is aangegeven dat het recht niet eenvoudig te definiëren is en dat het verschillende betekenissen kan hebben in het spraakgebruik. Ook het gezondheidsrecht is op verschillende manieren beschreven. Een belangrijke omschrijving is die van prof. dr. H.J.J. Leenen. Hij omschrijft het gezondheidsrecht als (Leenen, 2011):

‘het geheel van rechtsregels dat betrekking heeft op de zorg voor de gezondheid en de toepassing van overig burgerlijk, bestuurs- en strafrecht in dat verband.’

Het gezondheidsrecht is, zo blijkt uit deze definitie, erg breed (eerste zinsnede van de definitie). Alle rechtsregels die betrekking hebben op de gezondheidszorg vallen onder het gezondheidsrecht. Die rechtsregels kunnen civielrechtelijk van aard zijn, maar ook straf- of bestuursrechtelijk. Men noemt het – net als bijvoorbeeld kinderrecht of bouwrecht – een horizontaal specialisme.

Een voorbeeld van een wet die specifiek voor de gezondheidszorg is geschreven, is de Wet inzake bloedvoorziening. Daarin zijn rechtsregels opgenomen die toezien op een zorgvuldig gebruik van bloedproducten in de zorg. Maar er zijn ook wettelijke bepalingen die niet specifiek voor de gezondheidszorg zijn geschreven, maar daarop wel van toepassing zijn (tweede zinsnede van de definitie). Een voorbeeld van een rechtsregel uit het strafrecht die ook wordt toegepast in de gezondheidszorg is art. 307 Sr. Daarin is dood door schuld strafbaar gesteld. Wordt aan een beroepsbeoefenaar in de zorg dood door schuld ten laste gelegd, dan wordt een bepaling uit het strafrecht toegepast in de gezondheidszorg en wordt ook gesproken van gezondheidsrecht.

Rechtsregels

Horizontaal specialisme

1

TUSSENVRAAG 1.26

Noem zowel een strafrechtelijke als een civielrechtelijke wetsbepaling die relevant is in de gezondheidszorg.

T 1.26

TUSSENVRAAG 1.27

In paragraaf 1.1 is een onderscheid gemaakt tussen subjectief recht, objectief recht en positief recht. Geef van elk item een voorbeeld dat betrekking heeft op het gezondheidsrecht.

T 1.27

1.7.2 Functie van het gezondheidsrecht

De functie van het gezondheidsrecht verschilt niet veel van de functie van het recht zoals besproken in paragraaf 1.2. Het gezondheidsrecht tracht onder meer de rechten van personen in de gezondheidszorg te beschermen. Denk daarbij aan bijvoorbeeld de individuele patiëntenrechten (zie hoofdstuk 5) en de bescherming van gedwongen opgenomen patiënten (hoofdstuk 7). De regels van het gezondheidsrecht trachten echter ook te ordenen. Denk dan bijvoorbeeld aan de Wet toelating zorginstellingen, waarin is bepaald dat zorginstellingen een vergunning moeten hebben om bepaalde zorg te mogen leveren. In die wet is bepaald wanneer die toelating wordt gegeven.

Bescherming patiënt

Ordenen

TUSSENVRAAG 1.28

In paragraaf 1.2 werd gesteld dat het recht ook bedoeld kan zijn om bescherming te bieden aan zwakkere partijen. Is dat ook in het gezondheidsrecht aan de orde?

T 1.28

1.7.3 Indelingen van het gezondheidsrecht

In paragraaf 1.3 is beschreven op welke manieren het recht kan worden ingedeeld. De onderscheiden tussen publiek- en privaatrecht, tussen materieel en formeel recht en tussen dwingend en regelend recht kwamen daarbij aan de orde. Deze verschillende indelingen zijn ook van toepassing op de wetten die van toepassing zijn op de gezondheidszorg. Zo zijn er in het gezondheidsrecht publiekrechtelijke bepalingen en privaatrechtelijke bepalingen. Een voorbeeld van een publiekrechtelijke regeling is de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG). Daarin regelt de overheid onder meer welke beroepen er in de gezondheidszorg erkend worden.

Een voorbeeld van een privaatrechtelijke regeling is de geneeskundige behandelingsovereenkomst, die in het Burgerlijk Wetboek is geregeld.

Daarnaast kan ook in het gezondheidsrecht een onderscheid worden gemaakt tussen materieel recht en formeel recht. Het recht van de patiënt op inzage in het medische dossier (art. 7:456 BW) is een voorbeeld van een bepaling van materieel recht. De wijze waarop bij een tuchtcollege een procedure tegen bijvoorbeeld een verpleegkundige wordt gevoerd, is geregeld in formeelrechtelijke bepalingen. Deze zijn neergelegd in de Wet BIG (artt. 65 en 66). Een laatste onderscheid is dat tussen dwingend recht en regelend recht. Dit onderscheid is minder sterk aanwezig in het gezondheidsrecht. Veel regels zijn namelijk van dwingend recht. Dat staat bijvoorbeeld in art. 7:468 BW, waarin is bepaald dat van de patiëntenrechten die in het BW zijn geregeld niet ten nadele van de patiënt kan worden afgeweken. Een voorbeeld van regelend recht in het gezondheidsrecht is de regeling bij vertegenwoordiging van wilsonbekwamen. Voordat iemand wilsonbekwaam wordt, kan hij iemand aanwijzen die als vertegenwoordiger zal optreden. Is er niets geregeld, dan bepaalt de wet wie in aanmerking komen als vertegenwoordiger (art. 7:465 lid 3 BW).

1.7.4 Bronnen van het gezondheidsrecht

Als bronnen van het gezondheidsrecht gelden uiteraard dezelfde bronnen als in paragraaf 1.4 besproken: wetgeving, verdragen en rechtspraak. Het gezondheidsrecht kent civielrechtelijke, strafrechtelijke en bestuursrechtelijke bepalingen. De relatie tussen de patiënt en zijn hulpverlener wordt in Nederland bijvoorbeeld juridisch bepaald door het civiele recht, terwijl de beroepsfouten die de hulpverlener maakt strafrechtelijke en tuchtrechtelijke (zie daarover hoofdstuk 2.3) gevolgen kunnen hebben; de beroepen- en organisatiewetgeving is bestuursrechtelijk bepaald.

Verdragen

Internationale regels en verdragen spelen eveneens een rol. Belangrijke verdragen zijn bijvoorbeeld de Universele verklaring van de rechten van de mens en het Verdrag inzake de rechten van het kind. Deze verdragen bepalen mede de Nederlandse wetgeving maar hebben over het algemeen geen rechtstreekse werking. Het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mensen en de fundamentele vrijheden (EVRM) is ook van groot belang voor het Nederlandse gezondheidsrecht. Dat verdrag bevat bijvoorbeeld een verbod op een onmenselijke of vernederende behandeling, het recht op een eerlijk proces en het recht op privéleven.

EVRM

Ook in het gezondheidsrecht is jurisprudentie een belangrijke bron van het recht. Het tuchtrecht speelt daarin een bijzondere rol omdat het normen voor de beroepsuitoefening in de gezondheidszorg opstelt en uitlegt. Daarnaast spelen ook de uitspraken van andere rechtsprekende colleges een belangrijke rol: denk aan het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), de rechtbanken, de Geschillencommissie zorginstellingen en klachtencommissies.

Zelfregulering

In het gezondheidsrecht spelen richtlijnen van de organisaties van beroepsbeoefenaren een belangrijke rol. Dit wordt ook wel zelfregulering genoemd.

T 1.29

TUSSENVRAAG 1.29

Geef aan in welk deel (welk Boek, welke titel en welke afdeling) van het BW de geneeskundige behandelingsovereenkomst is geregeld.

TUSSENVRAAG 1.30

Zoek op de website van Nu '91 een voorbeeld van zelfregulering.

T 1.30

1.7.5 Grondrechten en het gezondheidsrecht

In subparagraaf 1.7.4 werd al kort het EVRM genoemd als rechtsbron in het gezondheidsrecht. In het EVRM zijn verschillende mensenrechten opgenomen die van belang zijn voor het gezondheidsrecht. Het recht op leven (art. 2), het verbod van een onmenselijke of vernederende behandeling (art. 3), het recht op vrijheid (art. 5) en het recht op privacy en familie- en gezinsleven (art. 8) zijn in dit kader belangrijke bepalingen.

In de Grondwet zijn grondrechten opgenomen. Deze werden in paragraaf 1.5 al besproken. Binnen het gezondheidsrecht zijn de volgende van deze grondrechten in het bijzonder relevant: het recht op een gelijke behandeling en het verbod op discriminatie (art. 1 GW), het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer (art. 10 GW), het recht op onaantastbaarheid van het menselijk lichaam (art. 11 GW) en het recht op gezondheidszorg (art. 22 GW).

EVRM

Grondwet

1.7.6 Rechtspleging en het gezondheidsrecht

Paragraaf 1.6 gaat over rechtspleging. Daarin is besproken wat rechtspleging inhoudt en dat zij kan worden opgedeeld in de wijze waarop de rechterlijke macht is ingericht en de wijze waarop een procedure wordt gevoerd. Deze regels gelden ook voor het gezondheidsrecht. Een procedure rond een schadeclaim na een verkeerde behandeling (een civielrechtelijke claim) zal op dezelfde wijze worden gevoerd als elke andere civielrechtelijke procedure. Datzelfde geldt voor strafrechtelijke procedures en zaken die door de bestuursrechter worden behandeld.

Specifiek voor de gezondheidszorg is het wettelijke tuchtrecht. De wijze waarop dat georganiseerd is en hoe een procedure gevoerd wordt, komt in hoofdstuk 2 aan de orde. Een andere rechtsprekende instantie die specifiek binnen de gezondheidszorg werkzaam is, is het Scheidsgerecht Gezondheidszorg. Het Scheidsgerecht doet bindend uitspraak in geschillen tussen aangesloten instellingen, samenwerkingsverbanden en beroepsbeoefenaren in de gezondheidszorg. Het Scheidsgerecht is niet in de wet geregeld. De bevoegdheid van het Scheidsgerecht tot geschillenbehandeling wordt tussen partijen overeengekomen. Dat gebeurt bijvoorbeeld in een toelatings- of arbeidsovereenkomst of in een cao.

Een ander voorbeeld van een rechtsprekende instantie specifiek voor de gezondheidszorg is de Geschillencommissie Zorginstellingen. Aan de commissie kunnen geschillen worden voorgelegd waarbij er schade is geleden tot en met een bedrag van €5.000. Hogere schades kunnen tot nu toe niet aan de commissie worden voorgelegd, maar er zijn wel plannen in die richting. De zorginstelling waar de schade is geleden, dient geregistreerd te zijn bij de Geschillencommissie. In subparagraaf 2.1.4 wordt nader op de Geschillencommissie ingegaan.

Tuchtrecht

Scheidsgerecht
GezondheidszorgGeschillen-
commissie
Zorginstellingen**Samenvatting**

Recht is niet eenvoudig te definiëren. In het spraakgebruik heeft het woord verschillende betekenissen. Zo kan iemand ergens recht op hebben, maar wordt het woord ook gebruikt om het geheel van rechtsregels aan te duiden. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen subjectief recht en objec-

tief recht. Een subjectief recht is een recht dat iemand, een subject, heeft ten opzichte van een ander. Met objectief recht wordt het geheel aan rechtsregels en wetten bedoeld. Het objectieve recht dat op een bepaald moment in een bepaald land geldt, wordt ook wel positief recht genoemd.

De functie van het recht is om de maatschappij te ordenen en regels te stellen voor het geval er conflicten ontstaan tussen personen. Het positieve recht kan op verschillende wijze worden ingedeeld. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen publiekrecht en privaatrecht, tussen materieel recht en formeel recht, en tussen dwingend en regelend recht.

Het is van belang te weten welke regels op een bepaald moment in een bepaalde omgeving gelden. Mensen moeten weten waar ze aan toe zijn en waaraan ze zich moeten houden. Daarom moet duidelijk zijn uit welke 'bronnen' het recht voortkomt. Van oudsher worden de wet, het verdrag en de rechtspraak als bronnen van het recht aangeduid. Het is belangrijk te weten hoe een wet tot stand komt. Een wet is afkomstig van de regering en het parlement gezamenlijk, een AMvB van de regering alleen en een ministeriële regeling/verordening van één of meer afzonderlijke minister(s).

Grondrechten zijn fundamentele mensenrechten, ze vormen een belangrijke leidraad in het staatsbestel; ze zijn in de Grondwet vastgelegd. Ook in verdragen zijn mensenrechten vastgelegd. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen klassieke grondrechten en sociale grondrechten. Geschillen over het recht kunnen aan een rechterlijke instantie worden voorgelegd. In Nederland kan dat, afhankelijk van de aard van het geschil, bij drie verschillende rechters – de civiele rechter, de strafrechter en de bestuursrechter – en in twee of drie instanties – rechtbank, gerechtshof, en Hoge Raad, of, als het om bestuursrecht gaat, rechtbank en daarna Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep of het College van Beroep voor het bedrijfsleven.

Binnen dit stelsel van recht heeft het gezondheidsrecht ook een plaats. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw heeft het zich als een specialisatie in de rechtswetenschap ontwikkeld. Het samenbindende ervan is hierin gelegen, dat het op de gezondheidszorg betrekking heeft. Men noemt het – net als bijvoorbeeld kinderrecht of bouwrecht – een horizontaal specialisme. Rond het thema gezondheidszorg beweegt het zich dwars door verschillende rechtsgebieden heen.

Studie-eindvragen

-
- 1.1** Zoek art. 4 lid 1 Wet BIG op. Welk recht vloeit uit deze bepaling voort voor degene die in een register staat ingeschreven? Is dit een recht in subjectieve zin of een recht in objectieve zin?
 - 1.2** Bestaan er regels van objectief recht die niet tevens recht in positieve zin zijn? Hoe komt dat en kun je een voorbeeld bedenken?
 - 1.3** Kent de Europese Unie ook positief recht?
 - 1.4** Zoek minimaal drie wetten op die tot het gezondheidsrecht behoren en geef kort aan wat ze regelen.
 - 1.5** Valt het gezondheidsrecht onder het strafrecht, het civiel recht of het publiekrecht?
 - 1.6** Waarom denk je dat gewoonrecht in het strafrecht niet als rechtsbron kan dienen?
 - 1.7** Leg uit wat een novelle is. Wat is het doel van een novelle?
 - 1.8** Waarom verschilt het burgerlijk procesrecht van het strafprocesrecht?
 - 1.9** Zijn de bepalingen in Boek 7, titel 7, afdeling 5 BW van dwingend recht?
 - 1.10** Lees art. 36a lid 6 Wet BIG. Wat is het doel van deze bepaling? Hoe wordt de procedure die in dat lid wordt beschreven ook wel genoemd?
 - 1.11** Bezoek www.denederlandsegrondwet.nl en zoek op wat 'trias politica' inhoudt, door wie het bedacht is en in welk boek het beschreven is.
-